

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Západní Sahara – (kvazi) stát na mapě Afriky

Petr Šenfeld

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Studijní program Mezinárodní teritoriální studia
Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce
Západní Sahara – (kvazi) stát na mapě Afriky
Petr Šenfeld

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Tímto bych rád poděkoval vedoucí práce, PhDr. Lindě Piknerové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky během psaní mé bakalářské práce.

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Teoretická část, vymezení termínu kvazi stát	11
2.1	Kvazi stát dle Pála Kolstøa.....	12
2.2	Kvazi stát dle Roberta H. Jacksona.....	15
2.3	Kvazi stát dle Francise Fukuyamy	16
2.4	Postavení kvazi států v současném mezinárodním systému	18
3	Případová studie Západní Sahary.....	22
3.1	Obyvatelstvo.....	22
3.2	Historické etablování.....	23
3.2.1	Období před příchodem Evropanů	23
3.2.2	Od evropské kolonizace k marocké okupaci.....	24
4	Důležité dokumenty a události.....	30
4.1	Zelený pochod	30
4.2	Madridská smlouva	31
4.3	Bakerův plán.....	32
5	Aktéři konfliktu	35
5.1	Přímí aktéři	35
5.1.1	Španělsko	35
5.1.2	Maroko	38
5.1.3	Mauretánie.....	41
5.1.4	Fronta Polisario	43
5.2	Nepřímí aktéři.....	46
5.2.1	USA.....	46
5.2.2	Francie	48
5.2.3	Alžírsko	52
6	Závěr.....	57
7	Seznam literatury:	61
8	Resumé	69
9	Přílohy:	70

1 Úvod

Kolonialismus a následná dekolonizace jsou termíny vztahující se převážně k dobám minulým, kdy byla většina světa kolonizována tehdejšími světovými mocnostmi. Příchodu evropských velmocí se neubránila ani Afrika, která vzhledem k relativní blízkosti vůči Evropě skýtala mnoho příležitostí. Afrika se stala centrem především francouzské a britské kolonizace, opomenout ale nesmíme také Portugalsko a obzvláště Španělsko, které je pro moji práci zásadní, neboť právě tato země kolonizovala Západní Saharu, jenž je předmětem předkládané práce.

Západní Sahara je sporné území ležící v severozápadní Africe, v oblasti Maghrebu, hraničící na severu s Marokem. Maroko jakožto nejlivnější ze sousedních států mělo díky dlouhodobé okupaci teritoria značný vliv na formování tohoto území, které si ponechalo do současnosti. Mezi další sousedící státy řadíme Mauretánii, jejíž hranice lemují téměř celé východní a jižní území Západní Sahary, a v neposlední řadě je sousedním státem Alžírsko, sdílející hranice v severovýchodním cípu země. Západní pobřeží je omýváno Atlantským oceánem, který poskytuje obživu místnímu obyvatelstvu, a zásoby ropy v pobřežních vodách poutají pozornost všech aktérů.

V minulosti tvořily území tehdejší Španělské Sahary dva politicko-historické celky, na severu Sakíjat al-Hamra a jižní Río de Oro. Dnes se nesamosprávné území Západní Sahary geograficky dělí do třech oblastí. Díky ložiskům fosfátů¹ je nejbohatší na severu ležící Sakíjat al-Hamra. Druhou oblastí je Río de Oro, které je díky bohatosti místních vod využíváno k rybolovu, jenž tvoří hlavní zdroj příjmu obyvatel. Poslední částí je okolí města Geltat Zemmur ve středovýchodní části země. Z hlediska geografie a vzhledem k desertifikaci je země spíše pouštního charakteru s více jak 80 % neúrodné neobdělávané půdy. Charakteristické je suché podnebí s výkyvy teplot ve vnitrozemí, což způsobuje velmi nízkou hustotu zalidnění. Vzhledem k historickému vývoji, kolonizaci a soupeření států o území

¹ Západní Sahara je třetím největším producentem fosfátů na světě (viz příloha č. 1). Disponuje také nalezišti železné rudy a ropy u pobřeží Atlantského oceánu.

Západní Sahary je její obyvatelstvo velmi různorodé. Stěží se dá určit přesné složení, jelikož Maroko nerespektuje hranice Západní Sahary a fronta Polisario² potřebnými údaji nedisponuje. Kmeny obývající území jsou arabského a berberského původu, největším z nich Rgibatové, následováni Tuarégy a Maury. Státním náboženství je z 99 % islám a zbývajících 1 % tvoří křesťané. Ačkoli je úředním jazykem země arabština (dialekt hasaní) a od poloviny roku 2011 také berberština, mluví se v zemi i španělsky a nejfrekventovanějším obchodním jazykem je francouzština (Springerová – Kudynová – Polcerová 2012:19–20; MZV).

Západosaharská oblast, kterou se budu v případové studii zabývat, se může zdát oblastí okrajovou, pro státy nezajímavou, ale opak je pravdou. Bývalá španělská kolonie je považována za území nesamosprávné. Konflikt vypukl v roce 1974 při dekolonizaci původně španělského teritoria a následných snahách vyhlásit referendum o sebeurčení Saharawinců. Do dekolonizačního procesu se o rok později vložilo Maroko, čímž začala vleklá okupace Západní Sahary. Společně s Marockým královstvím si oblast nárokovala také Mauretánie (Omar 2009). Touha místních obyvatel po osamostatnění a nezávislosti dala zrodit osvobozené frontě Polisario, podporované Alžírskem, jež z exilu v této zemi vyhlásila v únoru 1976 Saharskou arabskou demokratickou republiku. Zanedlouho v roce 1979 si byla Mauretánie jista, že se v boji o Západní Saharu Maroku nemůže rovnat a nároku na území se dobrovolně vzdala. Od té doby docházelo k bojům mezi nacionalisty z Polisaria a Marokem, které kontroluje většinu anektovaného území. Po konci studené války OSN uzavřelo se stranami příměří, nicméně slibované referendum o sebeurčení obyvatel se zatím nepodařilo uskutečnit. V současnosti Západní Saharu, jako stát, uznává necelá polovina (84) suverénních států světa. Mezi ty nejvýznamnější řadíme Mexiko, Írán, Švédsko, Vietnam, JAR, Nigérii, nebo Libyi (Parliamentary Liason Office 2012: 1–4; Tindouf ExPRESS 2011).

Tento konflikt spíše opomíjený mezinárodním společenstvím bude předmětem mé bakalářské práce. Hlavním cílem práce je nastínit konflikt v Západní Sahaře a

² Akronym z plného názvu Lidová fronta osvobození Saktíjat al-Hamr a Río de Oro. O frontě Polisario bude podrobněji pojednáno dále v textu.

analyzovat chování jak přímých, tak nepřímých aktérů promlouvajících do tohoto střetu ve vztahu k možné dekolonizaci tohoto afrického území. Aktéry jsem rozdělil na základě geografické polohy. Za vnitřní jsou považováni ti, kteří na jeho území působily, nebo jejichž území se Západní Saharou přímo sousedí. Mezi ně jsem zařadil Maroko, Španělsko, Mauretánii a frontu Polisario. Jako nepřímé aktéry, kteří jsou geograficky vzdáleni, ale jejich jednání značně determinovalo situaci v Zemi, označím Francii, USA a Alžírsko. Na základě analýzy těchto dvou typů aktérů se pokusím předpovědět další možný vývoj území, jelikož tito aktéři mohou ovlivnit, zda bude mít dané území i nadále status kvazi státu, či nikoliv.

Z hlediska struktury práce nejprve v teoretické části vymezím termín kvazi stát. Zaměřím se na definice kvazi státu představované Francisem Fukuyamou, Robertem H. Jacksonem a Pållem Kolstøem. Následně se zaměřím na postavení kvazi států v současném mezinárodním systému. Třetí kapitola bude pojata jako případová studie Západní Sahary, v níž pojednám o historii území od obyvatel a kmenů až k historickému etablování státu a evropské kolonizaci; kapitolu zakončím marockou okupací. Následuje kapitola čtvrtá, kde zmíním důležité dokumenty a události zelený pochod, Madridskou smlouvu a Bakerův plán. Pátá kapitola bude věnována analýze aktérů celého konfliktu, které rozdělím, jak už bylo řečeno, na vnější a vnitřní. Začnu aktéry vnitřními, přímými, kterými jsou Španělsko, Maroko, Mauretánie a fronta Polisario. Následně přejdu k aktérům nepřímým neboli vnějším jako jsou USA, Francie a Alžírsko. Poslední část bakalářské práce bude věnována dalšímu možnému směřování země na základě vlivu aktérů na konflikt.

Při výběru literatury byl kladen důraz především na sběr relevantních a ověřitelných informací. Ačkoliv jsou publikace a články na téma Západní Sahary poměrně dobře zpracované v českém jazyce, převážná většina práce čerpá z rozsáhlejších a podrobnějších odborných zahraničních článků a publikací v jazyce anglickém. V práci jsem rovněž pracoval s databází OSN, konkrétně Rady bezpečnosti a pro bližší pochopení problému je odkazováno na její jednotlivé reporty či rezoluce. Skutečností, která do značné míry limituje moji práci, je neznalost španělského jazyka,

neboť vzhledem k historickému vývoji území je téma výborně zpracováno právě v tomto jazyce.

2 Teoretická část, vymezení termínu kvazi stát

Instituce státu vznikala a formovala se po mnoho tisíciletí od staré Mezopotámie, přes Čínu až k evropským mocnostem, odkud se postupně rozšířila do okolního světa. Stát se stal dominantním typem organizace území až v 19. století a tím výrazně změnil jak život obyvatel, tak samotnou strukturu mezinárodního systému (Waisová 2007: 8). Dnešní, moderní stát se vyvinul ve 20. století ve zmiňované Evropě v důsledku hospodářského růstu a změn ve společnosti. Podat jednotnou definici moderního státu je velice obtížné a kritéria jednotlivých teoretiků se liší.³

V minulosti byl vznik států spojen s válkou nebo diplomacií a státy, které se nebyly schopné o sebe postarat, se jednoduše rozpadly a úplně vymizely z mapy světa (Kolstø 2006: 724). Po 2. světové válce především díky dekolonizačním vlnám vznikají státy pouze na formální bázi, bez vnitřního pořádku a fungování. Důsledkem těchto formálních udělování státnosti je existence entit, které kritéria moderního státu nespĺňují, a tedy existence států s odlišnou formou státnosti. Jednou z tzv. deviantních forem státnosti je objekt mé případové studie, a sice kvazi stát. Tento pojem se v odborné literatuře objevoval už koncem 80. let 20. století, ale až autoři M. I. Glassner a H. J. De Blij ho vnesli do politicko-geografických diskuzí a kvazi stát zahrnuli do kategorie teritorií s přechodným statusem (Riegel 2010: 57).

Postupným vývojem a zkoumáním mezinárodního systému se vyvinulo mnoho termínů označujících stát, který není schopný plnit základní funkce distribuce veřejných statků, udržování vnitřního pořádku, organizaci ekonomiky apod. Pokud stát není ochotný nebo schopný tyto základní funkce dodržovat, dochází k jeho selhání (failure state). Podle fáze slabosti státnosti státu se entity rozdělují na slabé, rozpadající se a rozpadlé státy.⁴ Existence slabých států s sebou nese nejenom humanitární problémy, ale především ohrožení mezinárodní bezpečnosti, neboť se vnitřní konflikty mohou přelévat do sousedních států a dochází k novým sporům, jejichž epicentrem je právě slabý stát. V souvislosti s diskuzí o slabosti státu narážíme často na problém související s nejednoznačnou terminologií. To je také důvodem

³ Klasická kritéria státu jsou nejčastěji kombinací geografických a politických charakteristik. Mezi základní kritéria řadíme teritorium, obyvatelstvo a suverenitu (jak vnitřní, tak vnější).

⁴ Dělení provedl Robert Rotberg.

mnohých rozdílných interpretací. V mnoha případech se nefunkční státy stávají i problémem z hlediska mezinárodního práva, a to právě kvůli rozdílné terminologii. Všeobecně můžeme charakterizovat kvazi stát jako celek, kde vláda není schopná prosadit legitimní užití násilí, jehož instituce jsou nefunkční a dochází k jejich rozpadu, čili jako stát postrádající vnitřní i vnější suverenitu. Pohled jednotlivých autorů se však liší (Piknerová 2009: 260; Riegel 2010: 57, 59).

Jelikož neexistuje jednotná všeobecně přijímaná definice kvazi státu, nastíním v teoretické části tři podle mého soudu nejvýznamnější pohledy na tento druh státnosti. Představím teorii norského profesora Pála Kolstøa, následně Roberta H. Jacksona a tuto část zakončím hlediskem Francise Fukuyamy.

2.1 Kvazi stát dle Pála Kolstøa

Z hlediska suverenity kvazi státy disponují pouze jejím vnějším typem. Zisky představitelů těchto jednotek plynou od mezinárodních dárců nebo z exportu přírodních zdrojů. Problémem je, že peníze na místo toho, aby napomáhaly ke zlepšení podmínek ve státě, končí na kontech úzké vrstvy vládnoucích osob. Představitelé státu nemají podporu lidu a spolu s dalšími elitami soupeří o kontrolu a moc. Státy, které nemají vnitřní suverenitu, se označují jako slabé (weak), stínové (shadow) a rozpadlé (failed). Zároveň ale mezi takové státy řadíme i ty, co postrádají suverenitu vnější, neboli, mezinárodní uznání. Kolstø ale zůstává při termínu kvazi stát, který používá pro označení entity bez vnější suverenity, jelikož jsou zřejmé podobnosti mezi celky, jež nemají vnitřní suverenitu a územími, kterým chybí mezinárodní uznání. Často se takové celky nacházejí na stejném území a vztahují se k sobě jako mateřský stát a secesionistický region (Kolstø 2006: 725).

Výše zmiňovaný zmatek v terminologii řeší Kolstø rozdělením států na zhroucené a kvazi státy. Zhroucené státy jsou neefektivní mezinárodně uznávané entity, zatímco neuznané, de facto státy by se měly označovat jako kvazi státy. Ačkoliv jsou kvazi státy ekonomicky slabé a na mezinárodní úrovni neuznávané, existuje určité pojítko, které je drží pohromadě. Za nejdůležitější příčiny, proč se státy zatím nerozpadly, je podpora od obyvatelstva, dosažená skrze propagandu a myšlenky

vybudování vlastní identity. Státy tohoto typu věnují poměrně velké množství prostředků na vojenskou obranu a užívají podpory patronského státu. Avšak tento stav není dlouhodobě existenčně udržitelný. Jednou z možností je, že dojde k absorpci do patronského státu, nebo bude těmto entitám udělen autonomní status v rámci federálního uspořádání, což je varianta podporovaná mezinárodním společenstvím (Kolstø 2006: 723).

Jak jsem již zmiňoval v úvodu kapitoly, existuje mnoho různých hledisek, dle kterých autoři kvazi státy definují. Kolstø stanovil tři kritéria, kdy můžeme o existenci této územní jednotky hovořit. První podmínkou je kontrola území, na které si vláda činí nárok. Stát musí dále prokázat úsilí o uznání mezinárodním společenstvím a poslední podmínkou pro kvazi státnost je jeho neuznání jako nezávislého státu. Mezi tyto podmínky byl přidán dodatek, podle kterého se kvazi státem nemohou označovat takové státy, které setrvávají ve stavu neuznání méně než dva roky (Kolstø 2006: 726). Právě díky detailně stanoveným podmínkám neexistuje mnoho států, které by byly schopné všechna kritéria plnit a ačkoli se autor snaží o zmírnění terminologických nuancí, nevědomky přispívá k dalšímu rozmělnění chápání termínu kvazi stát. Mezi státy, které stanovená kritéria splňují jen zčásti, se řadí například Čečenská republika Ičkeria na Jižním Kavkaze, která kontroluje své území jen částečně. Dalšími zeměmi, které nesplňují všechna kritéria a jsou na pomezí mezi kvazi státem a uznaným územím, jsou Kosovo a Taiwan. Posledním příkladem, který uvedu, je země pro mou práci zásadní, Saharská arabská demokratická republika (SADR).

Kolstø definuje 5 faktorů životaschopnosti neuznaných kvazi států. Jako první faktor označuje budování státu,⁵ kdy se vůdci snaží posílit v občanech pocit společné identity. Ačkoli stát nedistribuuje základní statky a neposkytuje služby sociálního státu, přesto se překvapivě pocit sounáležitosti obyvatel daří budovat.⁶ Druhým faktorem životaschopnosti je militarizace společnosti. Kvazi státy vznikly vojenskou

⁵ Nation building i state building.

⁶ Kolstø vymezuje tři faktory, proč je koncept národní identity tak úspěšný. Představitelé mohou stavět na vzpomínce na nedávnou občanskou válku, na jejímž konci došlo k založení kvazi státu. Následuje stanovení společného nepřítele, což většinou bývá stát, od kterého se území odtrhlo. Představa společného nepřítele slouží jako jeden z nejsilnějších nástrojů národního sjednocení. Posledním důvodem silného pocitu národní identity jsou etnické čistky a výměny obyvatelstva, které odtržení předcházely.

silou, a aby si zajistily alespoň elementární „pořádek“, musí být skrze ni i udržovány. Státy nejsou mezinárodně uznávané, proto nejsou chráněny mezinárodním společenstvím a proto má vojenská síla výraznou roli.⁷ Vzhledem k tomu jsou tyto entity nuceny věnovat většinu prostředků do této oblasti, což přináší problém nedostatku zdrojů pro civilní účely. Špatná infrastruktura, vzdělání a celková slabost států jsou další důsledky s tímto spojené. Zmíněná role vojenství a ozbrojených sil vede k militarizaci společnosti, následkem čehož jsou vojenští generálové schopni svoji moc a svůj vliv transformovat i do oblasti politické a ekonomické.⁸ Jelikož se území kvazi státu podařilo odtrhnout od státu mateřského, který je slabý jak vojensky, tak ekonomicky i politicky, označuje Kolstø jako třetí faktor životaschopnosti právě slabost mateřského státu. Mateřské státy se často zmítají ve vnitřních problémech, které společnost rozdělují. Symptomatickým rysem je chaos a neschopnost zabránit vzniku další války za znovuzískání ztraceného území, což zároveň brání znovusjednocení mírovou cestou, jelikož nejsou schopné přilákat zpět obyvatele odtrženého regionu. Na zahraničněpolitickou situaci entity mají vliv i značně silné státy, které Kolstø definuje jako vnější patrony, jež kvazi státu pomáhají a podporují ho.⁹ Dalším faktorem je tedy podpora od vnějšího patrona, díky které entity odolávají soupeřům. Nejvýstižnějším příkladem je Taiwan, který zarputile a vytrvale odolává Číně právě díky podpoře USA. Jako další příklad uvedu Severní Kypr podporovaný Tureckem.¹⁰ Samozřejmě se na patronskou podporu objevují různé názory. Zajímavé a oprávněné je tvrzení, že kvazi státy jsou de facto nástroji patronských států, skrz něž projektují svoji moc v oblasti, nebo zaujímají negativní postoj k mateřskému státu, který si kvazi území nárokuje. Ať je pravda jakákoli, vnější podpora je pro většinu kvazi států klíčová a jsou na ní závislé. Posledním faktorem je malá míra zapojení do mezinárodní komunity. Tradičně však hraje mezinárodní společenství v konfliktech mezi kvazi státy a státy mateřskými významnou roli. Mezinárodní organizace nabízí často svoji pomoc při konfliktech a podílejí se na mírovém řešení konfliktů v roli

⁷ Autor je zasazuje do Hobbesovského systému. Značný je realistický pohled, kde si stát díky surové síle zajistí přežití.

⁸ Kosovo, DMR Vadim Shevtsov, NKR Samvel Babayan.

⁹ V případě Jižní Oserie je například mateřským státem Gruzie, patronským státem Rusko. Obdobně v případě Severního Kypru je mateřským státem (Jižní) Kypr, patronským Turecko. V současné době (duben 2014) u Krymu, pokud bychom ho považovali za kvazi stát, by byla mateřským státem Ukrajina a patronským Rusko.

¹⁰ Turecko je jedinou zemí, která oficiálně uznává Severní Kypr, a především ho vojensky podporuje.

mediátorů, či arbitrů. Často také působí jako vnější patron ohroženého kvazi státu. Při sporech je nejčastějším problémem nerozhodnost a nesoudružnost. Smutným faktem je nedostatek odhodlání a snahy, což ukazuje na nízkou prioritu řešení tohoto problému ze strany západního světa. Mezinárodní společenství svým jednáním nechtěně přispívá k dlouhodobé existenci kvazi útvarů, jelikož jednání stojí na místě a udržuje se status quo (Kolstø 2006: 729–730).

Kolstø zastává předpoklad, že kvazi státy vymizí a stanovuje čtyři způsoby, jakými k tomu může dojít. Mohou být zahrnuty patronským státem, vstřebány do mateřského státu, spojeny s mateřským státem ve federaci, nebo se stanou jednoduše nezávislými. Otázkou je, zda budou nově vzniklé útvary dlouhodobě schopné udržovat pořádek a funkčnost státních institucí. Zároveň se domnívá, že pokud by některý z dnešních neuznaných kvazi států měl uspět v zisku mezinárodního uznání, většina z nich by skončila jako suverénní a stabilní stát (Kolstø 2006: 725).

2.2 Kvazi stát dle Roberta H. Jacksona

Druhým pohledem na kvazi státnost, kterým se budeme zabývat, je hledisko amerického autora Robert Houghwout Jacksona, který se věnuje pouze dekolonizovaným územím a zaměřuje se na vnitřní nestabilitu institucí státu. Kvazi státy definuje jako bývalé kolonie, které sice získaly suverénní státnost, ale vnitřně suverénní nejsou, je tedy třeba státnost uvnitř vybudovat, jelikož jsou dosud založeny pouze na suverenitě vnější. Postkoloniálním státům byla udělena nezávislost a v souvislosti s dekolonizací získaly stejná práva, jako ostatní suverénní státy (Jackson 1990: 21).

Dle Jacksona nebyly kolonie na suverenitu připravené. Dlouhou dobu byly spravovány jako britská či francouzská závislá území a chyběla jim základní infrastruktura vlády. Ani nedostatek svobody však nebyl překážkou k udělení nezávislosti. Chyběly jim i elity s dostatečnou profesionalitou a sociální zodpovědností, aby převzaly správu území (Kolstø 2006: 724). Všeobecně Jackson mluví o kvazi státech jako o útvarech, jejichž vlády nefungují, chybí jim politická vůle, organizovaná moc a neexistuje ani schopnost chránit lidská práva. Státy nejsou

schopny zajistit všeobecné blaho a finanční prostředky a služby nejsou distribuované mezi obyvatele a vše jde do „kapes“ elit. Jsou závislé na vnější podpoře nebo jiné kompenzaci ze strany mezinárodního společenství. Dle Jacksona se tento státní chaos ani udělením nezávislosti zlepšit nemůže (Jackson 1990: 21–22).

Jackson vymezuje negativní a pozitivní suverenitu, přičemž kvazi státy disponují pouze tou negativní, čili vnější suverenitou.¹¹ Svoboda náleží osobám, na rozdíl od suverenity, která je vlastností státu. Negativní svoboda je definována jako oblast, uvnitř které se může člověk chovat bez omezování ostatními. To poskytuje jednotlivcům svobodu, kde může dojít k jejich vlastnímu sebeurčení, čímž se stanou suverénními. Narušení individuální negativní svobody je dle J. S. Milla ospravedlněno pouze, pokud zastrašuje za účelem zastrašovat druhého. Negativní suverenita je svoboda od vměšování jiných aktérů do chodu státu, což zahrnuje především dekolonizaci. Je to typický druh svobody, kterou požadovaly bývalé kolonie (Jackson 1990: 26–28).

Státnost těchto zemí je pouhým slovem, jelikož to jsou území nefunkční, nelegitimní a nestabilní, která vznikla v nadšení z dekolonizace. Neplní funkce moderního státu, což je odsuzuje k označení kvazi stát. Budování státu je především procesem vnitrostátním a dlouhodobým. Je to kombinace času, vůle, snahy a zodpovědnosti vlády a populace. Vnější komunita států může pouze poskytnout pomocnou ruku, stát však utváří sami občané. Jak bylo zmíněno výše, dochází spíše k terminologickému zmatku, jelikož Jackson pod termín kvazi stát zahrnuje všechna dekolonizovaná území, nehledě na odlišný kontext a rozdílnosti (Jackson 1990: 21).

2.3 Kvazi stát dle Francise Fukuyamy

Nefungující, slabé státy vynikají bující chudobou, korupcí, nedodržováním lidských práv a terorismem. Důsledky jejich krachu se rozlévají a ohrožují ostatní státy. Řešení vidí Francis Fukuyama v posilování a budování státu pomocí funkčních institucí; zajištění vnitřní bezpečnosti dopomůže k bezpečnosti celého systému. Vybudování institucí je však záležitostí dlouhodobou a teorie a způsob vybudování je

¹¹ Termíny odvozuje od myšlenky pozitivní a negativní svobody definované Isaiah Berlinem.

díky historické i kulturní odlišnosti nepřenositelný. Možné je to za podmínky, kdy sama společnost vyvolá poptávku po institucích, následovanou buď jejich vytvořením, nebo převzetím z vnějšku a přizpůsobením svým podmínkám.¹² Poptávka však bývá vyvolána pouze ve fungujících státech, naopak v rozvojových zemích, kde je to nejvíce potřebné, k ní nedochází, což je příčinou minimálního vývoje institucí v těchto oblastech. Pokud uvnitř státu poptávka absentuje, může dojít k jejímu podpoření externě. Jemnějším řešením jsou programy různých organizací nebo věřitelů. Řešením poněkud agresivnějším je úplné převzetí politické moci vnějším aktérem, které ale musí být bezpodmínečně podpořené elitami státu, jinak se reformu nastartovat nepodaří. Ani podmiňování rozvojové pomoci nezaručuje úspěšnou reformu, jelikož se lídři států odmítají vzdát „fungujícího“ systému a moci. Jedná se o začarovaný kruh, kde díky neochotě a chamtivosti vládců po moci nemůže vnější pomoc fungovat (Fukuyama 2004: 11, 46–48).¹³

Fukuyama se zabývá především ekonomickým a hospodářským rozvojem, ale zjišťuje, že úspěch v této oblasti je podmíněn i jinými sférami, především účinným právem a zmiňovanou kvalitou institucí. Stanovuje čtyři hlediska státnosti. Na prvním místě mluví o navrhování veřejných institucí a managementu úřadů. Druhým aspektem je vhodné politické zřízení státu. Instituce musí administrativně spolupracovat a zároveň být vnímány jako legitimní, což označuje za třetí aspekt státnosti, kterým je legitimita režimu.¹⁴ Napříč dějinami se utvořily tři formy legitimacy,¹⁵ ale dnes je jedinou formou legitimita legální, z které vyplývá demokracie. Budování institucí státu je ovlivněno společenskými a především kulturními faktory, které dle Fukuyamy představují poslední hledisko státnosti. Jelikož jsou zmíněné faktory předmětem dlouhodobého vývoje a kultury daného území, není možné vytvořit univerzálně aplikovatelný koncept. Pokud stát tyto hlediska nenaplnuje, můžeme usoudit, že je nefunkční (Fukuyama 2004: 34–42).

¹² K poptávce společnosti po institucích a jejich vytvoření došlo koncem 18. století v USA, v 19. století v Německu, Turecku, Japonsku, nebo například v Chile a na Novém Zélandu.

¹³ Budování národa (nation building) okupací se v historii dařilo především v Britských koloniích, kde po opuštění kolonistů zůstala stabilní, soběstačná země. Příkladem je především Indie a Singapur.

¹⁴ Samuel Huntington tvrdí, že stát může vládnout i bez podpory společnosti. Jako příklad uvádí komunistický SSSR, nebo politicky vyspělá společnost liberálních USA.

¹⁵ Tradiční, charismatické a legální, dle Webera.

Dle Fukuyamy neexistuje ideální forma státní správy nebo instituce. Prvním důvodem je *nejasnost cílů*. Často dochází k upřednostňování jednoho cíle před ostatními, a tudíž k jejich nerovnocennému naplňování. Druhým důvodem označuje Fukuyama *nemožnost přesně vyznačit zkoumanou aktivitu*, což souvisí s neschopností dohlížet na výkon pracovníka. Zde dochází k jevu, kdy se politická moc přesouvá z oblasti veřejných služeb do oblasti, kde se služby týkají lidí přímo. Zároveň se vyjadřuje k výkonu pracovníků a tvrdí, že pouze oni vědí, zda práci odvedli bezchybně, či nikoli. Mezi opatření nutící odvádět správný výkon se řadí například plat dle množství vyrobeného produktu, což ale skýtá i své nevýhody. Zároveň často dochází k upozadění cílů organizace díky skupinové identifikaci a pocitu sounáležitosti. Poslední příčinou je *decentralizace a míra důvěry*, jež by měla odpovídat velikosti problému. Přesouvání těžiště rozhodování je klíčové především pro rychlost přizpůsobení technologickým změnám.¹⁶ Na druhou stranu decentralizace způsobuje v rozvojových zemích značné problémy. Převodem moci na místní úroveň posilují elity a nedaří se vymýtit korupci a jiné neblahé živly. Je tedy třeba najít vyhovující míru decentralizace, jelikož díky rozdílnému kontextu nelze sociální a technologické faktory unifikovat (Fukuyama 2004: 59–79).

Ať se země snaží aplikovat různé cizí modely fungování sebelepším způsobem, největší překážkou stále zůstává absolutní absence teorie pro ideální míru pravomocí. Potvrzuje to tvrzení, že nejlepší praxe nejsou přenositelné, neboť žádné takové neexistují a entity je musí v konkrétních případech hledat samy.

2.4 Postavení kvazi států v současném mezinárodním systému

Nerovnost států v systému existuje odjakživa a musíme s ní počítat, stejně jako v historii s nelegitimními panovníky, bezvládním nebo nekompetentními vládami a státy v anarchii. V minulosti měly státy zpravidla dvě možnosti. Pokud se jim nepodařilo přežít v systému, zbývalo už jen získat silného partnera. V kontrastu k minulosti došlo k mnoha změnám v mezinárodních pravidlech. Slabost některého území již nepředstavuje ospravedlnění ke kolonialismu nebo vpádu. V současném

¹⁶ Podobné jako ve federalismu, kde k decentralizaci dochází kvůli přesnějším informacím a rychlejšímu, kompetentnějšímu rozhodnutí.

systemu je to příležitost k mezinárodní pomoci, především v nefunkčních zemích Afriky a Asie. Obratem za pomoc bývá vyžadováno dodržování lidských práv. Zároveň státy nemohou ztratit suverenitu na základě výsledku války nebo kolonialismu jako v minulosti. Ani současné hrozby jako ekonomická nebo politická slabost území nejsou důvodem pro ztrátu suverenity (Jackson 1990: 22–26).

Není pochyb, že slabé státy jsou velikým mezinárodním problémem, neboť kvůli své slabosti nejsou schopny navázat oficiální diplomatické styky, díky čemu jsou považovány za nelegitimní entity. Uvnitř těchto uspořádání dochází k porušování lidských práv, v důsledku čehož roste migrace obyvatel, což destabilizuje okolní státy a vytváří humanitární katastrofy. Často jsou nefunkční státy vlivem své slabosti v područí teroristů a stávají se jejich základnou,¹⁷ k čemuž je svět po útocích z 11. 9. obzvláště citlivý (Fukuyama 2004: 96).

Jakkoliv neefektivním může kvazi stát být, vyznačuje se jediným cílem, udělením nezávislosti a získáním mezinárodního uznání. Právní rovnost státu se neodvíjí od splnění určitých kritérií a přesto, že v těchto územích došlo k naprostému selhání vlády, kvazi státy jsou často uměle udržovány (Pegg 1998: 1). Přesto ale nedisponuje vnější suverenitou, což je překážkou pro členství v OSN. Na druhou stranu ne všechny mezinárodní organizace podmiňují své členství uznáním suverenity, což pomáhá kvazi státům k postupnému zapojení do mezinárodního společenství. Členstvím v organizacích typu Světové obchodní organizace (WTO), nebo Asijsko-pacifického hospodářského společenství (APEC) státy budují povědomí a ukazují, že jejich ekonomiky jsou schopné fungování.

Ke kvazi státu můžeme dle Pegga také přiřadit termín *de facto* stát, což je fungující entita, která efektivně kontroluje své území, ale paradoxně mu je odepřena jak legitimita, tak křeslo v OSN. Mezi takovéto státy řadíme Taiwan nebo Severokyperskou tureckou republiku. Mezinárodní společenství se s takovými státy vypořádává třemi různými způsoby. Uvaluje na ně různá embarga a sankce, k čemuž došlo v Severním Kypru v 90. letech. Přerušuje jakékoli vzájemné styky a záměrně

¹⁷ Afghánistán se stal útočištěm Al-Kájdý.

ignoruje, jako tomu bylo u Somalilandu. Posledním způsobem vypořádání je omezené přijetí a uznání existence státu (Pegg 1998: 2, 4–8).

Ačkoli jsou de facto státy ideálním předstupněm pro udělení suverenity, je na jejich působení v mezinárodním systému často nahlíženo jako na nežádoucí prvek. Hlavním důvodem je strach z dominového efektu, který se může přelévat ze státu na stát a může docházet ke snahám o odtržení. Rozlohou velké státy se děsí secese nejvíce. Mají strach o odtržení bohatého regionu, což by pro ně znamenalo ztrátu příjmů. Zde musíme podotknout, že ačkoliv je secese vnímána negativně, je často oprávněná. Důvody těchto snah o odtržení jsou různé, ale mezi nejčastější můžeme řadit svobodné politické vyjádření, nebo důvody etnické (Pegg 1998: 16–17). Existují ale i určité výjimky, kde de facto státy hrají i roli pozitivního hráče systému, kdy poskytují úkryt před chaosem, který vládne v domácím státě. Jako „klidová zóna“ fungoval stát ve státě v případě gruzínské Adžárie, nebo Gornobadakstánský region v Tádžikistánu (Stanislawski 2008: 386).

Uznáním, nebo neuznáním států se zabývá mezinárodní právo. Aby mohl stát získat suverenitu, musí splňovat tři prvky, které byly stanoveny v úmluvě o právech a povinnostech států v Montevideu, v prosinci 1933.¹⁸ „Ve smyslu mezinárodního práva lze suverénní stát uchopit jako útvar, který zajišťuje efektivní vládu nad určitým obyvatelstvem na určitém území a je způsobilý ke vstupu do mezinárodních vztahů“ (Scheu 2008: 4). Problémem definice je termín efektivita. Každý stanovuje jiné znaky efektivní vlády, tudíž je velmi těžké určit, zda vláda opravdu efektivní je, či nikoliv. Teorii je tak velmi náročné aplikovat v praxi a budování suverénního státu je kombinací různých proměnných, což znemožňuje jednotný postup aplikovatelný všude. Uznání státnosti není podmínkou vzniku nového státu, přesto jsou území dělena na uznaná a neuznaná. V období studené války uznání státu bránila jejich ideologie, nebo odlišná politika. Po skončení bipolárního konfliktu byly mezi tři stávající podmínky přijaty další, jako je demokracie, lidská práva, právní stát apod. (Scheu 2008: 4–5).

¹⁸ Autorem je Georg Jellinek.

Jelikož není kvazi stát mezinárodně uznávanou entitou, je pro něj přežití velmi náročné. Takové státy do několika let buď zaniknou, nebo se stanou satelity státu silného, neboli jeho nástrojem, jak rozšiřovat kontrolu nad dalšími oblastmi. Takovými státy se staly například Náhorní Karabach, Jižní Osetie či Abcházie (Stanislawski 2008: 386). Na druhou stranu může podmanění druhým státem mít i pozitivní vliv. Stabilní ekonomická situace může pomoci k nastartování a stabilizování přidruženého státu. Nově připojené území může přijmout jurisdikci druhého státu, jeho politickou sílu, svobodu a ostatní atributy moderního státu. Samozřejmě je zde velké riziko, že se bude region cítit ohrožený a konflikt se prohloubí (Stanislawski 2008: 287).¹⁹

V okruhu několika málo let bude dle mého názoru díky neustálým sporům a secesionistickým snahám některých území sporných států přibývat. Mezi kvazi státy řadíme Podněsterskou Moldavskou republiku, republiku Náhorní Karabach v Ázerbájdžánu, dvě území v Gruzii, Jižní Osetii a Abcházii, nebo zmiňovanou Tureckou republiku severního Kypru (Kolstø 2006: 726). Je otázkou, jak se zachovají mateřské státy a nakolik jejich jednání ovlivní snahy o odtržení, nebo naopak území k sobě pevněji připoutá.

¹⁹ Silnější stát toho může využít k násilnému, zpětnému získání separatistického území. Rusko tímto jednáním připojilo Čečensko a v současné době jsou jisté snahy Gruzie podmanit si Adžárii.

3 Případová studie Západní Sahary

3.1 Obyvatelstvo

Obyvatelstvo Západní Sahary je velmi různorodé a díky neexistenci přesných údajů můžeme jeho počet pouze odhadovat. Odhady se liší, ale průměrně stanovují počet obyvatel území na 550 tisíc obyvatel, z nichž naprostá většina vyznává sunitský islám. Pozůstatkem evropských kolonizátorů je křesťanství, které ale představuje pouhé 0,1 % věřících (U. S. Center for World Mission: neuvedeno).²⁰ Jak bude řečeno později, území je okupováno Marokem, což souvisí s přílivem Maročanů a začínajícím procesem marokanizace celé Západní Sahary. Díky přílivu marockých obyvatel, spolu s přítomností armády a rozdělením území mezi Polisario a Maroko je nemožné přesné určení počtu obyvatel. Odhady se liší také díky množství původních obyvatel, žijících v utečeneckých táborech v alžírském Tindúfu.²¹

Uprchlíky tábor Tindúf je vysoce organizovaný celek, rozdělený do šesti oblastí nazvaných podle západosaharských měst, kde je chod řízen samotnými uprchlíky, čímž se odlišuje od táborů ostatních, kde je správa zvenčí markantnější. Ačkoli je tábor řízený vládou SADR, frontou Polisario a dalšími organizacemi, jeho obyvatelé jsou kompletně závislí na humanitární pomoci a ochraně Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) (Organization for Statehood & Freedom 2010e; UNHCR neuvedeno).

Nejednoznačný počet obyvatel je umocněn velmi nízkou hustotou zalidnění. Nejzalidněnějším místem je hlavní město Al-Ajún. Příchod arabského obyvatelstva se datuje do 13. století. V této době dochází k arabizaci a islamizaci původních obyvatel, což je příčinou míšení a následné pestrosti. Místní obyvatelé jsou etnicky smíšenými potomky Arabů, Berberů a Afričanů, souhrnně se nazývající Saharawinci. Saharawinci jsou mixem 22 kmenů, největším z nich jsou Rgibatové,²² ale opomenout nesmíme ani Berbery, Beduíny, Maury či Tuaregy. Oficiálním jazykem je arabština. Lidé mluví

²⁰ Příloha č. 2.

²¹ Dle UNHCR přesahuje počet obyvatel v uprchlických táborech v Tindúfu 90 000.

²² Rgibatové jsou beduínský odbojný kmen, který nikdy neuznal marocké vládcy a jejich nadvládu. Místní shromáždění, tzv. Džemát si po staletí udržel autonomii v politické, soudní i vojenské oblasti a na jejich bedrech spočívala i volba vládcy (Hodges 1983: 23).

jejími dialekty, nejčastějším dialektem hasaní, nebo marockou arabštinou, ale vlivem minulosti je používána také španělština a francouzština (Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 20; Organization for Statehood & Freedom 2010d).

Dlouhotrvající boj za nezávislost v místních obyvatelích vybudoval silný pocit národní identity, která se pojí s tradicemi, jež prostupují i do dnešní společnosti. Stále zřetelný je jazykový odkaz kolonizátorů a strach místních o budoucnost jejich země.

3. 2 Historické etablování

Díky relativní blízkosti od Evropy se Afrika, a především dnešní Západní Sahara, nevyhnula evropskému kolonialismu. První zmínky o přítomnosti evropských objevitelů na tomto území se datují do první poloviny 15. století. Zprvu se jednalo o španělské a portugalské obchodníky, kteří se díky kvetoucímu obchodu s otroky zaměřovali na výstavbu pobřežních pevností a budovali evropské osídlení. Proti přítomnosti kolonizátorů byli zejména maročtí králové z dynastie Alavitů, kteří vládou v Maroku dodnes. Zde můžeme pozorovat zárodek snah Maroka území si podmanit. Následné 17. století můžeme charakterizovat snahami marockých sultánů zvítězit a ujmout se území, proti čemuž jednotlivé kmeny bojovaly. Toto období „přetahování“ končí až v 19. století, kdy marocká síla upadá (Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 23).

3. 2. 1. Období před příchodem Evropanů

Původně byla oblast osídlena kmenem Bafotů, kteří se mísili s lidmi světlé kůže a vznikl kmen dominující regionu, Imazighenové. Následoval příliv přistěhovalců, kteří po několika dekádách spolu s Imazigheny dali vzniknout kmeni Berberů, který se rozprostíral na území dnešního Tuniska, Maroka, Západní Sahary, Mali a Mauretánie. Ačkoli byli saharští Berbeři nezávislí, byli postupně díky zhoršujícím se klimatickým podmínkám čím dál více odkázáni na osady a pouštní karavany, díky kterým se jim dostávalo surovin a potravin. Distribuce těchto příjmů probíhala nezdědkou pomocí vydírání a časté byly také loupeže, následované kmenovými spory. Příchod Arabů do oblasti se datuje do roku 680, kdy započíná jejich míšení s berberskými národy. Vzhledem k pouštnímu charakteru země se národy uchýlily k nomádkému způsobu

života a pastevectví. V oblasti dominoval berberský kmen Sanhaja, který ztrácí v 11. století moc a 12. století je charakteristické vpády východních Arabů do Maghrebu. Vše se promítalo v sociální nestabilitě, upadal pouštní obchod a Berbeři se začali více izolovat. Do roku 1400 kontrolovaly pobřežní oblast Sahary arabské kmeny Delim a Udaya. Došlo k míšení prvků a inkorporaci arabských zvyků a vznikla jedinečná berbersko-arabská kultura. To s sebou přineslo také konflikty s Berbery a v roce 1674 bylo prosazování berberské identity Araby úplně potlačeno. V 17. století byla vládnoucí dynastií v Maroku dynastie Alavitů a ve století 18. byl emírovi konfederace Trarza svěřen sultanát (Mercer 1976: 498–502; Munene neuvedeno: 85–88).

3. 2. 2. Od evropské kolonizace k marocké okupaci

První zprávy o přítomnosti Evropanů na území Západní Sahary se objevují v 15. století, ale jak je zmíněno výše, jednalo se spíše o sporadická setkání. Především 17. a 18. století nebylo pro přítomnost Evropanů příznivé, jelikož území sužovaly potyčky a boje jednotlivých kmenů proti marockým sultánům. Neustálé střídání úspěchu na jedné či druhé straně zapříčinilo chaos a území nebylo až do druhé poloviny 19. století dlouhodobě a systematicky spravováno jedinou entitou (Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 23).

Evropská přítomnost v Západní Sahaře započala s příchodem Španělů v polovině 80. let 19. století a souvisela především s obchodem a strategickou polohou země. Přestože bylo území v dobách španělského kolonialismu nazýváno Španělská Sahara, ve skutečnosti existovalo jen formálně. Důležitým mezníkem byl rok 1884, kdy došlo k uzavření smluv s pobřežními kmeny Západní Sahary a nakonec i k vyhlášení protektorátu Río de Oro. Smlouvy, které stanovily jako výhradního ochránce území Španělsko, byly potvrzeny na Berlínské konferenci v roce 1884, kde se řešilo rozdělení Afriky mezi koloniální mocnosti (Spector 2009). Ačkoliv se správa Španělům dařila a území se rozrůstalo, nebyly dosud stanoveny hranice, kam sahá jejich moc. K vymezení Španělské Sahary dochází až v roce 1900 a proces vytyčení hranic byl kompletně dokončen Franco Shereefianovou dohodou až v roce 1912 (Bureau of Intelligence and Research 1961: 2). Překvapivý není ani způsob, jakým byly hranice stanoveny. Jedná se o další z příkladů evropské imperiální politiky

v severní Africe, kdy byla území dělena dle zeměpisných souřadnic a nerespektovala vnitřní společenské struktury.

Z formální existence Španělské Sahary se v roce 1924 stává právoplatná jednotka, díky které evropská koloniální velmoc ovládá již zmíněnou kolonii Río de Oro, město La Güera a protektorát Sakíjat al-Hamra na severu země. Španělsko vlastnilo také oblasti na území Francouzského protektorátu Maroko, Melillu a Ceutu, což jsou dodnes autonomní španělská města. Španělé spravovali také državu Ifni a protektorát Cape Juby.²³ Po 2. světové válce se Río de Oro, Ifni, Sakíjat al-Hamra a Cape Juby spojily a v roce 1946 zformovaly Španělskou západní Afriku, která se po 12 letech existence, v reakci na udělení nezávislosti Maroku, rozpadla (Besenyó 2010: 210).

Spolu s ostatními velmocemi přítomnými v Africe bylo i Španělsko v 60. letech díky tlaku OSN a krizi s následným pádem frankistického režimu v zemi nuceno přistoupit k dekolonizaci. V souvislosti s odchodem Španělů bylo zřejmé, že si Maroko bude území nárokovat, odůvodňováním historickými souvislostmi, přičemž nejsilnějším argumentem byla příslušnost Španělské Sahary k Velkému Maroku. OSN ale jejich právo na Španělskou Saharu neuznalo a dekolonizaci území podmínilo referendem o sebeurčení (Humphrey neuvedeno). Až v roce 1974 potvrdilo Španělsko uskutečnění hlasování. Maroko však rozhodnutí OSN neakceptovalo. Pokud jde o důvody, které motivovaly Maroko k obsazení Španělské Sahary, můžeme zmínit minimálně dva. Prvním jsou přírodní zdroje, především ložiska ropy a fosfáty. Druhým důvodem byla krize uvnitř Maroka. Možnost, jak uklidnit špatnou sociální i ekonomickou situaci, viděl Hassan II. v rozšíření území a naplnění myšlenky Velkého Maroka.²⁴ Velké Maroko byl utopistický koncept marockého panovníka Mohameda V. v 50. a 60. letech 19. století, který přetvořil Hassan II. v oficiální doktrínu země. Velké Maroko se mělo rozprostírat na území Maroka, Západní Sahary, Mauretánie a částí Mali, Alžírsko i Senegalu, k čemuž následně díky Španělsku a alžírským jednotkám,

²³ Příloha č. 4.

²⁴ Příloha č. 3.

kteře porazily národně osvobozeneckou armádu, nedošlo a Maroko ovládlo jen území Západní Sahary (Western Sahara Online: 2001; Jeřová – Burgerová 2011: 32).

Marocké vedení bylo připraveno udělat cokoli, aby se referendum nekonalo. Situaci podalo k projednání mezinárodnímu soudnímu tribunálu a začalo hledat spojence. Ačkoli je Mauretánie silně spjata se záposaharským susedem, díky strachu z naplnění vize Velkého Maroka se ji Maroku podařilo získat na svoji stranu, čemuž následně dopomohla i myšlenka rozdělit španělské území mezi Maroko a Mauretánii. Toho rozdělení podporovalo vzhledem k nenávisti ke Španělům také Alžírsko, které se stalo dalším nečekáým spojencem v boji Maroka proti španělské přítomnosti. Poslední a nejdůležitější spojence získalo Maroko v USA a Francii (Springerová – Kudynová – Polcerová: 2012: 27–29). Těmito dvěma obratnými tahy získal Hassan II. čas a oddálil konání referenda, které se neuskutečnilo dodnes.

Mezinárodní soudní tribunál na základě žádosti Valného shromáždění dospěl v otázce připojení sporného území k Maroku k výsledku dne 16. 10. 1975. Popřel veškeré nároky Maroka i Mauretánie na Španělskou Saharu a uznal právo původních obyvatel na sebeurčení skrze referendum. Mělo dojít ke sčítání obyvatel, aby se mohl sestavit seznam voličů. I přes popření jakýchkoli nároků na území byla 14. 11. 1975 podepsána tajná dohoda mezi Marokem, Mauretánií a Španělskem. Madridská smlouva rozdělovala území Španělské Sahary na dvě části, přičemž severní připadla Maroku a jižní část Mauretánii (Gasser 2002: 376). Oficiálně ale Španělsko, které zatím pořád území spravovalo, nezaujalo jednotné stanovisko. Generál Francisco Franco trval na konání referenda, ale tehdejší španělský premiér Carlos Arias Navarro chtěl své síly stáhnout ze země co nejdříve. Neustálé prodluřování situace se nelíbilo ani místním, kteří usilovali o dekolonizaci a zemi bez španělské přítomnosti. Za tímto účelem byla na jaře roku 1973 zřícena Lidová fronta osvobození Sakíjat al-Hamra a Río de Oro, zkráceně fronta Polisario, které se budu podrobněji věnovat dále v textu (Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 30).

Španělské držení Západní Sahary skončilo nedlouho po uzavření Madridské smlouvy 26. 1. 1976. Následující den Polisario vyhlásilo Saharskou arabskou

demokratickou republiku jako suverénní stát. Ačkoliv došlo k vyhlášení nezávislého státu, Španělskem chybně připravené podmínky pro jejich odchod v kombinaci s tajně uzavřenou Madridskou smlouvou zapříčinily neutuchající konflikt. Již několik dní po tajné dohodě v roce 1975 začal tzv. zelený pochod neboli invaze marockých vojsk na západosaharské území. Vojska obsadila území a začala válka mezi marockou armádou a bojovníky Polisaria (Gasser 2002: 376). Okupace byla ospravedlňována a prezentována jako křížová výprava Maroka proti poslední imperialistické zemi (Mercer 1976: 505). Konfliktem a partyzánskými boji nejvíc trpěli civilní obyvatelé. Situace už byla natolik neúnosná, že začátkem roku 1976 první skupina obyvatel uprchla a našla azyl v Alžírsku (Gasser 2002: 376). Následně se přidávali i ostatní Saharawinci a jakmile se tato informace dostala k marocké armádě, ihned odřízla saharské uprchlické tábory Guelta Zemmour a Oumm Dreiga, které zůstaly bez pomoci několik měsíců. Navíc lidskoprávní organizace potvrdily utlačování obyvatelstva, mučení a vraždy civilistů ze strany marockých jednotek. Mezinárodní červený kříž potvrdil dokonce užití bojového plynu napalm proti místním (Mercer 1976: 506). Mauretánie si záhy uvědomila, že Maroko Madridskou smlouvu dodržet nehodlá. V roce 1979 dochází k obsazení „mauretánské části“ Marokem a země se vzdala nároku na smlouvou stanovenou jižní část Západní Sahary (Durch 1993: 156).

Vzhledem k událostem a nezvladatelné situaci v zemi mělo do Západní Sahary intervenovat mezinárodní společenství. V roce 1986 byla vyslána zprostředkovatelská mise a následně byla 29. 4. 1991 Radou bezpečnosti schválena mise OSN pro referendum v Západní Sahaře, neboli operace MINURSO.²⁵ Úlohou mise bylo asistovat zvláštnímu zástupci generálního tajemníka OSN²⁶ pro vytváření registru voličů a zorganizování referenda, v němž by se hlasovalo buď o integraci s Marokem, nebo o samostatnost Západní Sahary. Druhým úkolem operace MINURSO bylo dohlížet na dodržování příměří, které bylo díky OSN nastoleno 6. 9. 1991. Mezi další cíle patřila kontrola snižování počtu marockých vojsk v Západní Sahaře, monitoring omezeného pohybu jednotek obou stran konfliktu nebo dohled nad výměnnou válečných zajatců spolu s procesem repatriace (United Nations neuvedeno a). Ačkoli

²⁵ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 690.

²⁶ Wolfgang Weisbrod-Weber měl výhradní zodpovědnost za veškeré záležitosti, týkající se referenda.

bylo referendum připraveno na začátek roku 1992, registrace voličů byla provedena až v srpnu 1994. Jednalo se o soutěž obou stran, kdo zaregistruje více voličů, plnou netransparentnosti a neférových praktik především ze strany okupujících jednotek.²⁷ Problémem bylo, že se OSN vzdala distribuce formulářů pro registraci voličů ve prospěch obou stran, což vedlo k nerovné příležitosti všech zúčastnit se, neboť docházelo k manipulacím. OSN následně kontrolovala registraci každého, ale nebylo možné určit, kdo je původní obyvatel Západní Sahary a kdo má tudíž právo hlasovat, a to kvůli neexistenci dokladů. Jako problematický aspekt můžeme označit také absenci fungujícího mechanismu externí kontroly. Nezávislí pozorovatelé, ale také Saharawinci měli zakázaný nebo omezený přístup do registračních center v Al-Ajúnu a členové MINURSO byli pod neustálým dohledem marockých sil. Neprůhlednost a špatná kooperace mezi členy mise a oficiálními marockými úřady vedly k tomu, že MINURSO do roku 1995 zaregistrovalo pouhých 50 000 z 250 000 voličů, kteří podali žádost. Od té chvíle zamrzla situace na mrtvém bodě. Rezignace dvou zvláštních zástupců OSN pro Západní Saharu a odvolání podpůrných a vojenských týmů Austrálie, Kanady a Velké Británie přispělo k situaci, kdy se konání referenda ocitlo v nedohlednu (Ziai 1996: 38–40). Jakmile bylo OSN jasné, že datum referenda není možné pevně stanovit, bylo k základním cílům mise přidáno několik dalších dílčích aktivit, jako například snižování počtu min a nevybuchlé munice nebo podpora budování důvěry napříč jednotlivými skupinami obyvatelstva (United Nations neuvedeno a).

Dnes (březen 2014) je MINURSO stále přítomné v Západní Sahaře s mandátem do 30. 4. 2014 (United Nations neuvedeno b). Představitelé mise se stále snaží najít řešení sporných otázek a Rada bezpečnosti apeluje na strany konfliktu, aby se spor pokusily urovnat. Ačkoli OSN nikdy neuznala marockou a mauretánskou okupaci země a tyto dva státy jednaly v rozporu s Chartou OSN, Rada bezpečnosti odmítá

²⁷ Marocký sultán poskytoval všem, kdo se přestěhují do Západní Sahary, různé daňové úlevy, dotace na bydlení i stravu, nebo dokonce i finanční obnosy. Marocké jednotky znemožňovaly kontakt Saharawinců s osobami pověřenými registrací, nebo jim brali voličské karty.

zakročit podle kapitoly VII²⁸ a navzdory všemu klasifikuje území Západní Sahary jako nesamosprávné území²⁹ a oblast, kterou je potřeba dekolonizovat.

²⁸ Především stálí členové RB OSN Spojené státy, Francie a Velká Británie se odmítali, díky společným obchodním závazkům, proti Maroku vymezit a odsouhlasit zásah (Ziai 1996: 38–40).

²⁹ United Nations (neuveveno c).

4 Důležité dokumenty a události

4.1 Zelený pochod

Jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole, v květnu 1974 demonstrovala fronta Polisario proti „krádeži“ svého území a požadovala jeho navrácení. Španělská strana i nadále požadovala referendum o sebeurčení pro obyvatele tehdy ještě Španělské Sahary. Maroko se snažilo všemi silami konání referenda zabránit, což se povedlo králi Hassanovi, jenž se tajně dohodl s prezidentem Mauretánie Uld Daddáhem na rozdělení španělského území mezi zmiňované země. Následně byla žádost podstoupena Mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu, který 16. 10. 1975 zamítl teritoriální nároky Maroka i Mauretánie a potvrdil právo Saharawinců na referendum (Beránek 2004: 28–29).

Maročtí představitelé si byli jisti svými téměř nulovými šancemi, pokud se hlasování uskuteční, a proto v reakci na vyřčený verdikt Mezinárodního soudního dvora provedl Hassan II. intervenci (Mundy 2006: neuvedeno). Dne 16. 10. napochodovalo na povel krále 350 000 civilistů do Západní Sahary, čímž začala marocká okupace území, neboť Maroko tuto bohatou oblast nehodlalo pustit bez boje. Zelený pochod, jak je celá událost nazývána, byl záminkou jakési islamizace Španělské Sahary, jelikož zelená barva je spojená s islámem (Culture Coach 2013: neuvedeno). Pochod byl doprovázen marockými vlajkami, portréty krále a v neposlední řadě bylo doneseno nespočetné množství výtisků Koránu. Tato okupace byla samozřejmě podporována arabskými státy, ale také bývalým správcem marockého území, Francií, a USA. Důvodem podpory Zeleného pochodu ze strany USA bylo ohrožení oblasti v důsledku rostoucího vlivu levicových sil, které se v Západní Sahaře pomalu hlásily ke slovu. Naopak okupace Marokem zajišťovala prozápadní orientaci území, což bylo v období studené války hlavním cílem americké zahraniční politiky, tj. zabránit šíření levicového smýšlení a možnosti nástupu komunismu. Okupace byla ihned projednávána v OSN, kde bylo marocké počínání odsouzeno rezolucemi 379 a 380. K protiakci a zastavení invaze od OSN však nedošlo, jelikož USA a Francie svým vetem v Radě bezpečnosti zabránily jejímu schválení (Veselá 2009: neuvedeno).

4.2 Madridská smlouva

Na základě zeleného pochodu byla ve strachu Španělska z válečného konfliktu s Marokem 14. 11. 1975 podepsána Madridská smlouva mezi Marokem, Španělskem a Mauretánií, na jejímž základu propukla válka mezi frontou Polisario a Marokem s Mauretánií.³⁰ V dohodě se Španělsko zavazovalo k dekolonizaci území nejpozději do února 1976,³¹ přičemž do té doby byla stanovena tripartitní správa Španělské Sahary. Jakmile došlo ke stažení Španělska, využila toho fronta Polisario a dne 27. 2. 1976 vyhlásila Saharskou arabskou demokratickou republiku. Vzhledem k okupaci marockými jednotkami ale vláda SADR vykonávala svoji moc z exilu z Alžírka, což trvá dodnes (Jennings 2009: 1; Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 32).

Na základě přílivu marockých a mauretánských jednotek došlo k nárůstu vnitřně vysídlených osob a počty uprchlíků směřujících do Alžírka se neustále zvětšovaly. Místní obyvatelé byli vyháněni marockou armádou, která je následně na jejich úprku bombardovala napalmem, pálila jejich domy a zvířata. Ti muži, kteří dovedli svoje rodiny do Tindúfu, se vraceli zpět, aby bojovali za svou zemi v řadách Polisaria (Iltis 2011). Jak je zmíněno v předchozí kapitole, po vypršení Madridské smlouvy byla uzavřena smlouva mezi Marokem a Mauretánií, jež dělila území Západní Sahary na dvě části, a sice Río de Oro, spadající pod správu Mauretánie a bohatší, severní část Sakíjat al-Hamra připadající Maroku.

Neustále probíhající partyzánská válka s osvobozenou frontou Polisario se pro odbojové hnutí vyvíjela slibně a po dlouhé době bojů se blížila Západní Sahara k „volnosti a svobodě“. V ten okamžik se však do konfliktu vložily západní velmoci a zvrátily vítězství na marockou stranu. Spojené státy a Francie podporovaly marocké síly jak finančně, tak materiálně formou dodávek potravin a výzbroje. Poskytovaly specializovaný trénink jednotek a budovaly obranné zdi neboli bermy (Zoubir 1990:

³⁰ Mauretánie se začátkem roku 1979 vzdala části svého území Západní Sahary ve prospěch Maroka, jehož jednotky obsadily i jejich území.

³¹ Na jednu stranu se jednalo o regulérní dohodu, na stranu druhou Španělsko spravované území jednoduše prodalo. Za svůj odchod dostalo na oplátku 35% podíl ve společnosti Fosbucraa, pod níž spadal celý fosfátový průmysl Západní Sahary, odhadovaný na 700 milionů dolarů. Dále byly Španělsku poskytnuty úlevy od Maroka týkající se práv na rybaření u marockého a saharského pobřeží. Tyto ústupky byly pro Španělsko velmi důležité, jelikož pod rybolovná práva spadaly i Kanárské ostrovy (Franck 1976: 715).

233–234).³² V reakci na tyto události a marocké rozšiřování území podepsala Mauretánie v roce 1979 příměří s Polisariem a uznala SADR jako právoplatný stát. Navzdory této dohodě však válka s Marokem neubírala na intenzitě, což trvalo až do roku 1991, kdy byl podepsán klid zbraní a stanovena mise MINURSO, která na dodržování příměří mezi stranami konfliktu dohlíží dodnes (Jennings 2009: 1).

4.3 Bakerův plán

Bakerův plán je rámcová dohoda na vyřešení situace mezi Marokem a Polisariem, předložená osobním vyslancem generálního tajemníka OSN, Jamesem Bakerem dne 20. 6. 2001. Podstatou plánu bylo nahrazení referenda hlasováním o omezené autonomii, přičemž by území bylo kontrolováno a spravováno Marokem a Západní Sahaře by byla přidělena značná autonomie ve všech segmentech kromě národní bezpečnosti a oblasti zahraniční politiky. Západní Sahara současně měla akceptovat marockou národní vlajku, měnu a právní systém. Dohoda byla akceptována Marokem (Security Council Report 2013; United Nations Security Council 2001: 11–12). V následné konzultaci ohledně statusu teritoria se možnost nezávislosti Západní Sahary nemusela vůbec vyskytovat, čímž by Saharawinci byli velmi rozčarováni. Volit mohli všichni obyvatelé teritoria, ale plán byl v rozporu Chartou OSN o sebeurčení nesamosprávných území a byl odmítnut Polisariem, Alžírskem i Radou bezpečnosti OSN, která požadovala návrh přepracovat (Martín 2004: 653).

Mírový proces se zdál téměř ztracený, ale 23. 5. 2003 došlo k navržení druhého Bakerova plánu, který Rada bezpečnosti považovala za optimální řešení. Plán počítal s uspořádáním referenda, které se mělo uskutečnit po čtyřech až pěti letech autonomie a obyvatelé si měli zvolit mezi nezávislostí, autonomií, nebo úplnou integrací s Marokem. Druhý Bakerův plán zaručoval Západní Sahaře lepší postavení a především ji zprostil povinnosti řídit se marockým právním řádem, který měl být nahrazen mezinárodně akceptovanými standardy lidských práv, jež by muselo Maroko dodržovat. Plán samozřejmě podpořilo Polisario, ale také Alžírsko i Rada bezpečnosti

³² Obranné zdi, vystavěné v poušti s cílem oddělit území od uprchlých domorodých obyvatel. Byly vybudovány napříč celým územím Západní Sahary od severovýchodu k jihozápadu a dosahují délky neuvěřitelných 2500 kilometrů. Západní část spolu s pobřežím je kontrolována Marockou vládou, naopak východně od bermů, v pouštních oblastech, úřaduje Polisario (Jennings 2009: 1).

OSN. O dva měsíce později došlo k revizi druhého Bakerova plánu a právo hlasovat dostali i maročtí osadníci Západní Sahary (Security Council Report 2013).

Výsledkem celého jednání byla zajímavá situace, kdy Maroko, ačkoliv byl pro něj plán výhodný, jej odmítlo a Polisario jej přijalo.³³ Ačkoliv plán stanovoval Maroko hlavním správcem území Západní Sahary, byl odmítnut a Maroko argumentovalo především nestabilitou, kterou by transnacionální saharské kmeny mohly vytvořit. Z pohledu království byla možnost nezávislosti v referendu v rozporu s principem teritoriální integrity jejich země a vůbec se neměla zvažovat. Především Alžírsko a Španělsko tlačily na frontu, aby druhý Bakerův plán přijala a mírový proces se konečně rozběhl. Klíčovým aspektem plánu byl seznam osob oprávněných volit. I zde byly určité nesrovnalosti, neboť existovaly tři různé seznamy voličů³⁴ a jeden nebyl dokonce ani uveřejněn. Největší nejasnost byla v počtu uprchlíků na seznamu UNHCR, což byl hlavní důvod, proč Maroko plán odmítalo. V případě, že by uprchlíků hlásících se k Západní Sahaře bylo příliš mnoho, mohl být výsledek referenda výrazně změněn (Martín 2004: 653–655).

V důsledku neúspěchu obou dvou návrhů na východisko z konfliktu rezignoval dne 11. 6. 2004 James Baker na post osobního vyslance generálního tajemníka pro Západní Saharu a byl nahrazen Peterem van Walsumem (Security Council Report 2013). OSN projevovalo neustálou snahu o vyřešení konfliktu a v roce 2006 požádalo zúčastněné strany o vlastní návrhy na řešení, které byly představeny o rok později. Plán fronty Polisario se týkal uspořádání kýženého referenda o nezávislost Západní Sahary, ale zaručoval také práva Maročanů žijících v oblasti a počítal i s pokračující ekonomickou spoluprací s jejich rivalem. Marocká iniciativa byla de facto revidovaným Bakerovým plánem a její podstatou byla zvažovaná autonomie Západní Sahary v rámci království s vlastní exekutivou, legislativou i soudnictvím, ale zahraniční záležitosti a změny ústavy mělo i nadále kontrolovat Maroko. Problém zůstával však v zásadě stejný, neboť marocký návrh nezaručoval uspořádání referenda, což vedlo k nesouhlasu Polisaria. Na druhou stranu je zřejmé, že Maroko řešení

³³ Polisario plán zprvu ho odmítlo, ale v červenci 2003 změnilo názor a plán akceptovalo. Rozhodnutí bylo přijato na vyšších pozicích, neboť samotní vojáci Polisaria s tím nesouhlasili.

³⁴ Repatriační seznam UNHCR, seznam původních Saharawinců OSN a list obyvatel území před rokem 1999.

vedoucí k možnosti nezávislé Západní Sahary nikdy neakceptuje (Bureš 2008: 2–4). Ani tyto návrhy nepřinesly řešení a jsou jedněmi z posledních pokusů o urovnání sporu. I přes veškeré snahy tak konflikt stanul na mrtvém bodě, kdy ani jedna ze soupeřících stran není ochotná upustit od svých podmínek.

5 Aktéři konfliktu

Zainteresoované strany jsem rozdělil do dvou skupin, na přímé a nepřímé aktéry. Rozdělení je provedeno na základě geografické blízkosti, a také z hlediska přímé nebo nepřímé participaci v konfliktu. Přímě se spor o Západní Saharu týká Španělska coby bývalého koloniálního správce, které nepřipraveným odchodem ze země započalo většinu sporů. Do následných konfliktů se zapojili sousedé Západní Sahary, a sice Maroko i Mauretánie. Na nevyřešení situace má podíl také opozice vůči postojům Maroka, osvobozenecké hnutí Polisario, které jakožto představitel SADR chrání svoji zemi před anexí.

Mezi nepřímé aktéry řadíme země, které se bojů přímo neúčastnily, ale svým jednáním měly zásadní vliv na jeho směřování. Explicitně se zaměříme na velmoci USA a Francii, ale budeme se také věnovat Alžírsku. Ačkoli se pozice vnějších aktérů může zdát okrajová, dle mého názoru právě tito hráči svými činy ovlivňují dynamiku a řešení sporu.

5.1 Přímí aktéři

5.1.1 Španělsko

Španělsku je jakožto bývalému správci území často vytýkáno jeho nevhodné chování, které nikterak nepřispělo ke stabilizaci situace v oblasti. Podpis Madridské smlouvy a zaprodání území v kombinaci se špatně připravenou půdou pro společnou správu Maroka a Mauretánie odstartoval mnohaletý spor, který se ani po 30 letech neblíží ke konci. Ačkoliv jimi bylo Polisario uznáno jako legitimní zástupce Západní Sahary, Španělé nikdy nepřijali rozhodnutí, které by ohrozilo jejich vztahy s Marokem, což značně ovlivňovalo jejich jednání.³⁵

Postoj Španělska k dekolonizaci svého území byl dlouhou dobu negativní. Nepomohl ani nátlak Valného shromáždění OSN, které se snažilo o nezávislost prostřednictvím rezoluce 1541,³⁶ která byla spolu s ostatními rezolucemi Španělskem

³⁵ Maroko si nárokovalo španělské državy Melillu i Ceutu, což mělo také vliv na rozhodování Madridu.

³⁶ Rezoluce přijata 15. 12. 1960 na zasedání Valného shromáždění obsahovala 12 principů, které zajistí dodržení zásad na sebeurčení obyvatel Západní Sahary. Velmocím bylo nařizeno umožnit kolonií samosprávu

odmítána (United Nations 1960: 29–30). Španělsko se kolikrát hlasování ani neúčastnilo a dávalo jasně najevo svůj postoj k dekolonizaci. O šest let později bylo požádáno Valným shromážděním k zorganizování hlasování, ve kterém by si Saharawinci zvolili ze tří možností stanovených rezolucí 1541. Rozhodnout se mohli mezi autonomií, integrací, nebo úplnou nezávislostí. Španělsko ale kroky směřující k referendu nepodniklo, a tak OSN opakovalo žádost každým rokem až do roku 1973 (Organization for Statehood & Freedom: 2010a).

Vzhledem k těmto okolnostem bylo pro Španělsko vedené generálem Francem, obtížné odolávat rostoucím tlakům na dekolonizaci saharského území. Ačkoliv byl *zákonem o organizaci a právním režimu provincie Sahary* změněn její status na provincii, Španělsko neustále bránilo referendu. Tato situace trvala až do roku 1974, kdy generál nedokázal tlakům nadále čelit a uskutečnit hlasování svolil (Franck 1976: 703–704).

Vlády za generála Franca nebyly jednotné. Proti sobě stáli konzervativní stoupcem premiéra Carrera Blanca a liberálové okolo ministra zahraničí Fernanda Maíze, kteří požadovali dekolonizaci. Tento případ dokládá celkovou nejednotnost španělské politiky v tomto období, která se projevila špatně připravenými podmínkami při odchodu ze Západní Sahary a následným neuskutečněním referenda (Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 39 dle Ferrer Lloret 2002: 35). Navíc Madridská smlouva, jež předcházela odsunu Španělů z území, je z pohledu mezinárodního práva neplatná. Neslučuje se s článkem 73 Charty OSN,³⁷ který zakazuje jednostranné ukončení správy teritoria, nebo převedení nesamosprávného území do rukou jiné země.³⁸

Můžeme určit několik důvodů, proč Španělské království ignorovalo mezinárodní právo a nezačalo proces sebeurčení obyvatel. Španělští státníci si uvědomili, že myšlenka samostatné a prošpanělsky orientované Západní Sahary je

prostřednictvím vzniku nezávislého státu, autonomie v rámci nezávislého státu, nebo plnou integrací do státu jiného.

³⁷ Kapitola XI: Deklarace o nesamosprávných územích (United Nations neuvedeno d).

³⁸ Navíc nebyla dohoda publikována v *Boletín Oficial del Estado*, kde musí být zveřejněny všechny dokumenty Španělského království.

zkrátka nemožná, a tudíž neměli chuť se dobrovolně vzdát území. Druhým důvodem bylo ofenzivní marocká politika vůči již zmiňovaným územím Melilly a Ceuty, přičemž případné nepřijetí Madridské smlouvy by jejich agresivitu jenom znásobilo, čehož se Španělsko obávalo. Třetí příčinou byl špatný zdravotní stav Franka. O politice v této době rozhodovali konzervativní stoupenci premiéra Ariasa Navarra, kteří podporovali marockou správu Západní Sahary. Značný byl také vliv ekonomický a snaha udržet s Marokem dobré hospodářské vztahy (Springerová – Polcerová – Kudynová 2012: 40–41).

Postoje Španělska nebyly vždy jednotné a v závislosti na premiérovi se měnily. Vláda Adolfa Suáreze (1976–1981) ze strachu z Maroka nechtěla uznat SADR jako správce Západní Sahary, ale zároveň prohlašovala, že podporuje sebeurčení obyvatel. Dle jejího názoru Španělsko podpisem Madridské smlouvy ustanovilo Maroko a Mauretánii administrativními správci území, ale rozhodně jim neodevzdalo plnou suverenitu nad Západní Saharou (Pazzanita 2006: 42).

V roce 1982 nastoupil socialista Felipe González, jenž se výrazně vyslovoval pro předání nezávislosti Západní Sahary. Byl zastáncem zrušení Madridské smlouvy, což Saharawincům vnuklo novou naději. Avšak s nástupem k moci se spolu s novým ministrem zahraničí Fernandem Moránem změnil i postoje socialistů. K anulování Madridské smlouvy nedošlo a vláda nepodnikla žádné kroky, které by mohly ohrozit vzájemné vztahy nebo marockou stabilitu. Místo podpory sebeurčení Saharawinců došlo k prohloubení španělsko-marockých vztahů. Z Evropy plynula do Maroka ekonomická pomoc a dodávky zbraní a na oplátku byly Španělsku poskytnuty marocké i západosaharské vody k rybolovu. Postupné prohlubování vztahů vyvrcholilo v roce 1991 podepsáním dohody,³⁹ která zavazuje země k striktnímu dodržování mezinárodního práva a Charty OSN. Do roku 1996, kdy skončila socialistická vláda, nebyla anulována Madridská smlouva, ani uznána SADR a Španělsko se nadále vyhýbalo řešení konfliktu, který způsobilo (Pazzanita 2006: 171; Hippel 1995: 78).

³⁹ United Nations Treaty Collection (neuvevedeno).

Chřadnutí bilaterálních vztahů způsobilo méně promarocké naladění Josého Marií Aznara, který podporoval sebeurčení Saharawinců za asistence OSN. Do mírového procesu zapojil premiér i Polisario, bez kterého nebylo řešení konfliktu možné. Následně ale ministr zahraničí Miquel Ángel Moratinos navrhl schůzku Španělska, Francie, USA a Alžírsko k nastolení nového řešení. Bohužel tento plán čtyřstranné dohody Alžírsko odmítlo právě z důvodu vyloučení hnutí. Závěrem je nutné zmínit, že španělské chování vůči Západní Sahaře je do velké míry determinováno vztahem k Maroku. Ačkoliv jsou postoje vlády často nejednoznačné, veřejné mínění je jasně nakloněno sebeurčení Saharawinců. Viditelné jsou snahy odpoutat se od vyjednávání na poli OSN a situaci řešit regionálně. Naneštěstí regionální řešení sporu nepočítá s Polisariem, což přispívá Maroku, a možnost nezávislé Západní Sahary se tím vytrácí. V současnosti se vedou jednání Maroka a Španělska, která spějí k západosaharské autonomii v rámci království (Springerová – Kudynvá – Polcerová 2012: 44–45).

4. 1. 2 Maroko

Maroko je zásadním aktérem konfliktu, jenž se nároku na území Západní Sahary nehodlá vzdát. Jeho boj za sousední teritorium započal po zisku nezávislosti v roce 1956. Dlouhodobá snaha získat území je pojmána z historického hlediska, kdy nezávislost Maroka nebude podle místních dokončena, dokud nebudou země Velkého Maroka patřit pod království. Maroko si území nárokuje z důvodu historické sounáležitosti a argumentuje dlouhodobou existencí země, jež nikdy nevycházela ze západního kontextu národního státu, ale z vazalských pout mezi marockými sultány a saharskými kmeny (International Crisis Group 2007: 1–2).

Marocké stanovisko, stejně jako španělské, nebylo jednoznačné. Podporovalo znovusjednocení území, ale bylo zřejmé, že by koloniální správce ani světové společenství nedovolilo podniknout tento čin násilnou formou. Na druhou stranu ale království navrhovalo, aby byla Španělské Sahaře uznána nezávislost. Zřejmá je dvojznačnost postojů alavitského království, které formálně podporovalo dekolonizaci a následné referendum o nezávislosti Západní Sahary, ale ve skutečnosti počítalo s tím, že si Saharawinci v hlasování zvolí možnost připojení k Maroku (Franck 1976: 702).

Čím více se referendum přibližovalo, tím se oficiální stanovisko marocké vlády neustále měnilo a nakonec bylo království ochotno podporovat jenom takové hlasování, jehož výsledek nepovede k samostatnosti Západní Sahary a zároveň bude reálná možnost vzniku saharsko-marocké unie. Takovéto řešení samozřejmě nemohla druhá strana akceptovat. Maroko v reakci na neúspěch svého návrhu začalo hledat spojence, kteří by zastavili Španělskem plánované referendum. Partnery našlo království v USA, Francii a arabských zemích, což konání referenda ochromilo. (Veselá 2009; Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 46–47).

V reakci na posudek Mezinárodního soudního tribunálu zahájilo Maroko již zmiňovaný zelený pochod, čímž započala okupace Západní Sahary. Bohužel kromě rezolucí OSN na stažení Maroka nedošlo k žádné asertivnější akci, která by okupanty donutila území opustit. Neuspěl ani generální tajemník Kurt Waldheim s nabídkou správy pod dohledem OSN. Úspěch Maroka byl završen podepsáním Madridské smlouvy, čímž de facto získalo území pro sebe.

Válka vypukla koncem roku 1975. Maroko ve sporu značně zaostávalo za frontou Polisario a bylo ve vojenské, ale i politické defenzivě. Průběh války byl ale zvrácen díky marockým spojencům USA a Francii, kteří království poskytovaly především vojenskou pomoc. Za klíčovou událost, která změnila situaci, je pokládána výstavba obranných bermů.⁴⁰ Díky těmto 3000 km dlouhým zdem kontrolovalo Maroko většinu okupovaného území.⁴¹ Bermy byly vysoké valy, vybudované z písku a kamene, propletené ostnatými dráty, doplněné pohybovými senzory a nášlapnými minami, jež bránily vpádu nepřítele. Vzhledem k marockým jednotkám o počtu 100 000 vojáků nebyly síly Polisaria schopny tyto bariéry překonávat, což vedlo k snížení počtu marockých obětí a obrácení konfliktu. Výstavba a obrana bermů byla pro Maroko velmi nákladná, ale naštěstí plynula podpora spojenců i do této oblasti. Výstavba valů otočila pro Maroko špatně vyvíjející se konflikt v jeho prospěch a zároveň Polisario pochopilo, že jejich plán na vytlačení okupantů ze Západní Sahary nebude úspěšný (Srebrnik 2013: neuvedeno; Durch 1993: 156).

⁴⁰ Budované mezi lety 1981–1987.

⁴¹ Viz. příloha č. 5.

Válka se dostala i díky výstavbě bermů do mrtvého bodu. Obě strany konfliktu v roce 1990 uzavřely příměří, které bylo v roce 1991 stvrzeno podpisem mírové smlouvy. Tento pakt měl spor vyřešit pomocí tří kroků. Prvním krokem mělo být vyhlášení příměří mezi účastníky konfliktu, ke kterému došlo téhož roku. Druhou podmínkou bylo vyslání mise OSN pro zorganizování referenda, k čemuž opravdu došlo, nicméně svůj úkol nesplnila. Posledním finálním krokem mělo být samotné hlasování o sebeurčení, stanovené na začátek roku 1992, k čemuž, jak je zmíněno v předchozí kapitole, nedošlo dodnes (Springerová 2005: neuvedeno; ARSO: neuvedeno).⁴²

Následovaly série jednání mezi stranami, které ale nebyly úspěšné. Situaci se pokusil vyřešit vyslanec generálního tajemníka James Baker, ale ani v roce 2001, ani o dva roky později nebyly jeho plány jednou, či druhou stranou přijaty. Za neúspěchy Maroka můžeme označit neschopnost království přesvědčit mezinárodní společenství o svých historických nárocích na Západní Saharu. Druhým důvodem je špatné využití podpory spojenců, která byla neustále posilována skrze vynikající vojenskou a ekonomickou spolupráci v kombinaci se společnými antipatiemi k Polisariu.

V dubnu 2007 se do OSN dostala Marocká iniciativa pro jednání o statusu autonomie pro Saharu, což byl pouze zrevidovaný Bakerův plán. Iniciativa navrhovala autonomii Západní Sahary pod správou Maroka. Toto řešení je dlouhodobě preferovanou variantou ze strany království, jež to považuje za maximální ústupek, který je ochotno podstoupit. Z toho důvodu je jakýkoli návrh vedoucí k nezávislosti Západní Sahary předurčen k neúspěchu. Marocká iniciativa byla navíc nekonkrétní, více výkladová a chybělo jí právní zakotvení. Polisario se obává pohlcování svého území, které je zřetelné již nyní. Tyto obavy jsou podpořeny zmínkou v návrhu, že všechny viditelné atributy suverenity, jako je vlajka, měna a občanství, by byly marocké (Organization for Statehood & Freedom 2010b). Tato iniciativa je těžko uskutečnitelná bez zavedení pluralismu a demokratizace institucí, s čímž bude mít

⁴² Rezoluce OSN č. 690.

nejspíše Maroko problémy. Možné přijetí ústavních změn by vyvolalo v Maroku chaos a paradoxně by mohlo situaci zhoršit a destabilizovat celý region (Bureš 2008: 3–4).⁴³

5. 1. 3 Mauretánie

Jako téměř všichni popisovaní aktéři, ani Mauretánie nezaujímal v západosaharském konfliktu jednotné stanovisko. Tato bývalá kolonie Francie získala podporu své někdejší koloniální mocnosti proti anexi Marokem. Po uznání své suverenity Marokem se Mauretánie následně od Francie, kterou už nepotřebovala, distancovala a budovala vztahy s arabskými zeměmi, především Alžírskem a znovu s Marokem, aby předešla sporům v regionu.

Bývalá francouzská kolonie získala nezávislost v roce 1960, což ale vyvolalo pobouření. V čele zemí, které s nezávislostí nesouhlasily, bylo samozřejmě Maroko, ale ani SSSR a arabské země s tímto krokem nesympatizovaly. První prezident Daddáh byl nucen se spolehnout na francouzskou politickou, ekonomickou a vojenskou podporu. Mauretánská diplomacie byla mířena na bývalé kolonie Francie a prezident přizpůsoboval chování Mauretánie nejisté existenci země, především špatné ekonomice a vznikajícím rasovým konfliktům (Pazzanita 1992: 3). Důvodem, proč marocké království oponovalo vzniku nezávislého státu, bylo narušení myšlenky Velkého Maroka, kam mělo patřit celé mauretánské území. Jelikož se Mauretánie obávala marockého imperialismu, reagovala podobnou vidinou rozšíření svého území, tzv. Velkou Mauretánií. Toto uskupení spočívalo na myšlence společné etnicity, kultury, jazyka, náboženství a ekonomie v oblasti zahrnující teritorium ubývané Maury, tedy Mauretánii, Západní Saharu, jižní Maroko a západní Alžírsko (Roussellier 2005: 320–321).

Výsledkem kombinace těchto faktorů po zisku nezávislosti byl posun Mauretánie ze subsaharské Afriky k maghrebskému regionu. Jedním z nejdůležitějších kroků bylo postupné vzdání se marockého nároku na mauretánské území, následované konferencí v Rabatu, kde se Mauretánie dočkala uznání Marokem. Oficiální vztahy zemí započaly v dubnu roku 1970, čímž se ukončily politické problémy země

⁴³ Konflikt je ekonomicky náročný, za dobu jeho trvání vydalo Maroko na rozvoj Západní Sahary hodnotu ročního HDP země, což nepůsobí na rozvoj samotného Maroka pozitivně.

(Pazzanita 1992: 282). Uznání napomohlo ke zmenšení strachu z expanze Maroka. Ideální možnost ochrany své země viděl prezident Muchtár Uld Daddáh⁴⁴ ve vzniku státu, který by odděloval Maroko od Mauretánie. Z toho důvodu prezident vyjadřoval podporu referendu v Západní Saharě (Springeová – Polcerová – Kudynová 2012: 70).

Španělská dekolonizace způsobila Daddáhovi dilema. Ačkoliv se prezident vždy podřídil Maroku, formálně přesto podporoval referendum. Věřil, že plebiscit by mohl mít za následek integraci Mauretánie se Západní Saharou, jejichž etnické skupiny se díky dlouhé hranici často překrývaly. Daddáh ale nevzal v potaz, že Saharawinci již dospěli vlastnímu uvědomění a budoucnost země viděli v samostatnosti (Pazzanita 1992: 284).

Po roce 1974 se ale postoj Mauretánie na základě neuznání nároku Mezinárodním trestním dvorem změnil a země se začala orientovat promarocky. Mauretánský prezident opustil dlouho budovaný vztah s Alžírskem a riskoval spor s prezidentem Houari Boumediennem, který velmi silně podporoval Polisario. Příčin přechodu na marockou stranu bylo několik, především obavy z expanze Maroka a vlastní ambice na získání západosaharského území, ale také obava z vynechání Mauretánie při řešení problému Západní Sahary. Následně, i přes popření práva na Západní Saharu, podepsala Mauretánie koncem roku 1975 Madridskou dohodu. Po odsunu Španělů zůstala Západní Sahara v rukou Maroka a Mauretánie, které si její území rozdělily na jaře 1976 skrze Rabatskou smlouvu. Smlouva určila severní dvě třetiny pod správu Maroka a jižní chudší třetinu opanovala Mauretánie (Pazzanita 1992: 284–285).

Převzetí Západní Sahary mělo pro Mauretánii okamžité důsledky, neboť osvobozená fronta ihned započala ozbrojené akce. Díky dlouhým, nestřeženým hranicím podnikalo Polisario vpády na mauretánské území s cílem ochromit těžbu železné rudy, na níž byla mauretánská ekonomika navázaná. Útoky Polisaria a nemohoucnost vyhrát válku zapříčinily vojenský puč, kdy byl v roce 1978 sesazen Uld

⁴⁴ První prezident nezávislé Mauretánie.

Daddáh a vlády se ujala Salekova vojenská junta.⁴⁵ Hlavním cílem nového vedení Mauretánie bylo ukončení bojů. Mauretánské síly se tedy stáhly ze své třetiny Západní Sahary a byla uznána SADR. V následujících letech se postoje Mauretánie vyznačují pozitivní neutralitou, kdy země nepreferuje žádnou ze stran konfliktu (Afrol neuvedeno; Speingerová – Kudynová – Polcerová 2012: 71).

Klíčová je pro Mauretánii situace v pohraničních oblastech, kde se díky neutralitě mohou pohybovat jednotky Polisaria a vzhledem k možnému narušení kmenové stability musí země do budoucna počítat s blížícím se napětím. Jelikož se na území pohybují podporovatelé obou stran konfliktu, upřednostňování jedné skupiny povede k problémům. Pokud se situace v Západní Sahaře zhorší a dojde k porušení míru, může Mauretánie očekávat příliv dalších uprchlíků, což by způsobilo humanitární problém a vnitřní kmenové napětí (International Crisis Group 2007: 18).

5. 1. 4 Fronta Polisario

Posledním přímým aktérem je fronta Polisario, která byla zformována studentem al-Walí Mustafá Sajjidem. Byla to velmi heterogenní, antikoloniální skupina s cílem vyhnání španělských kolonizátorů a osvobození území získáním nezávislosti (Beránek 2004: 28). Po španělském odsunu z oblasti ihned využila příležitosti a 27. 2. 1976 vyhlásila Saharskou arabskou demokratickou republiku, kterou ihned uznalo Alžírsko a další nejenom africké státy. Hnutí je zaměřeno především na získání svobody a suverenity a za svoji popularitu vděčí svému neelitářskému charakteru, který dovoluje připojit se komukoliv, kdo podporuje sebeurčení Saharawinců (Organization for Statehood & Freedom 2010c).

Zpočátku, do roku 1975, byly akce Polisaria zaměřeny na napadání španělských pozic a ochromení těžby fosfátů. Později bojovné křídlo fronty, ELSP⁴⁶ napadalo mauretánské hlavní město Nuakšott a středisko těžby železné rudy, Zuwajrát. Vojenské činy Polisaria měly dva následky. Prvním byla přímá intervence Francie do konfliktu a druhým důsledkem byly změny uvnitř Mauretánie, jež vyústily v podpis

⁴⁵ Plukovník Mustafá Uld Muhammad Salek vytvořil nový režim označovaný jako Comité Militaire de redressement nationale, CRMN.

⁴⁶ Ejército de Liberación Popular Saharui.

mírové smlouvy v roce 1979. V druhé polovině 70. let docházelo k vítězství ELSP nad marockými jednotkami, námořní oddíly útočily na rybářské lodě a pomalu rostlo mezinárodní uznání SADR, což bylo potvrzeno v roce 1984 členstvím v Organizaci Africké jednoty. Jednotky byly finančně podporovány Libyí a Alžírskem a byly dobře vycvičeny a vyzbrojeny (Springerová – Polcerová – Kudynová 2012: 63; National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism). Bohužel pro Polisario začalo Maroko stavět zmiňované bermy, což v kombinaci s nerovným počtem vojska, průběh války otočilo.

Pro hnutí je Západní Sahara jednoznačným případem dekolonizace a práva obyvatel na sebeurčení, proto jeho představitelé bojují za referendum, ve kterém by si místní sami rozhodli o budoucnosti země. Důvodem, proč se hlasování dodnes neuskutečnilo, je nejasná identita voličů, jelikož je velmi obtížné určit, kdo má právo volit, a každá strana stanovuje jiné podmínky. Ačkoliv se může zdát, že Polisario nic jiného než nezávislost nepřijme, lídři hnutí jsou ochotni přijmout i začlenění země do Maroka, pokud si to bude jejich lid přát skrze hlasování. Podle principů dekolonizace OSN je boj za nezávislost Západní Sahary oprávněný, stejně jako ozbrojený boj Polisaria (International Crisis Group 2007: 3). Vedení hnutí neustále upozorňuje na porušování lidských práv a využívání přírodních zdrojů Marokem na území Západní Sahary a vyzývá mezinárodní společenství k ukončení tohoto neustálého porušování (Organization for Statehood & Freedom 2010c).

Ačkoliv byl v roce 1991 přijat mírový plán mezi Polisariem a Marokem, kvůli neustálým problémům s identifikací a počtem právoplatných voličů k slibovanému referendu nedošlo. OSN se konfliktem začala více zajímat až s nástupem Kofi Annana. Jeho vyslanec James Baker přišel s dvěma návrhy na vyřešení sporů, které ale nebyly akceptovány jednou Polisariem, podruhé Marokem.

Polisario funguje v rámci uprchlických táborů v Tindúfu, odkud působí i jeho vedení. Ačkoliv se může zdát, že díky společnému nepříteli a cíli nemá uskupení problémy, přeci jen problematické oblasti existují. První z nich bylo netransparentní a autoritativní vedení a pomalá výměna elit. Od roku 1976 vede hnutí Muhammad

Abdelazíz, který je současně prezidentem SADR a generálním tajemníkem hnutí. Dochází k vytváření klientelistických struktur na základě loajality ke kmenům z oblasti Rgibat. Druhým problémem je korupce v kombinaci s přeběhlictvím na marockou stranu.⁴⁷ Důvody zběhnutí jsou životní podmínky v utečeneckých táborech, frustrace z nemožnosti získat nezávislost, rozdělení rodin apod. Dalším bodem je uzavřenost hnutí, malé množství zástupců v zahraničí způsobuje diplomatickou nemohoucnost, což limitovalo podporu v západních zemích. Mladí členové hnutí volají po obnovení bojů, čemuž současné vedení brání (Bureš 2008: 6).

Místo zmírňování napětí podepsalo Maroko v roce 2006 smlouvu s EU, umožňující evropským lodím rybařit u pobřeží Západní Sahary až do roku 2010. Zároveň i přes nesouhlas OSN povolilo těžbu ropy mezinárodní společností, což Polisario velmi rozčílilo. I přesto, že dosažení dohody je v marockém zájmu, jsou případné ústupky velmi nepravděpodobné. Rada bezpečnosti vyzvala obě země ke zvýšení úsilí k vyřešení konfliktu, ale její stálí členové, USA a Francie jasně vyjádřili podporu pouze limitované autonomii navrhované Marokem. Omezený tlak mezinárodního společenství spolu se silnou podporou Maroka nevytváří Polisariu vlídnou budoucnost. Hrozba obnovení válečného konfliktu ze strany Polisaria je více než reálná, ale marocké jednotky ovládající většinu Západní Sahary jsou v drtivé přesile (Africa Monitor 2008: 2).

Hnutí se nesoustředí jenom na zisk nezávislosti, ale také na ekonomickou a vojenskou spolupráci s Marokem a obchodní a bezpečnostní smlouvy s Evropou a USA. Samozřejmě všechny tyto body jsou podmínkou případného referenda, ale objevily se i hlasy volající po změně strategie, jen aby se urychlil návrat Západní Sahary Saharawincům (Organization for Statehood & Freedom 2010c).

⁴⁷ Jedním z nejznámějších přeběhlíků je Muhammad Alí Admi, neboli Omar Hadrami, jež byl jedním z klíčových zakladatelů Polisaria. Po zběhnutí na marockou stranu byl Hassanem II. jmenován do významných funkcí království.

5.2 Nepřímí aktéři

5.2.1 USA

Spojené státy zpočátku konfliktu nutily Španělsko k podepsání Madridské dohody, ale od roku 1977 byly nuceny k neutralitě díky spojení s Marokem a nejsilnějším ekonomickým partnerem v severní Africe, Alžírskem (Slimi 2009). Ve skutečnosti ale USA přilnuly více k Maroku, kam dodávaly zbraně, obranné zařízení a hospodářskou pomoc a kladly důraz na udržení Hassana II. u moci (Hippel 1995: 73).⁴⁸

V roce 1978 přišla krize bilaterálních vztahů těchto dvou zemí, kdy Jimmy Carter zmrazil prodej zbraní do Maroka. Záminkou bylo porušení podmínek vojenské smlouvy z roku 1960 o zákazu používání amerických zbraní mimo mezinárodně uznané území (Wenger 1982: 24). Zároveň se ale Washington obával sovětského vlivu na Polisario, pokud budou USA pokračovat v dodávkách zbraní do Maroka a Maroko naopak vyhrožovalo odebráním zbraní od SSSR, pokud USA dodávky sníží (Hippel 1995: 74). V roce 1979 prezident obnovil prodej zbraní pod tlakem amerického Kongresu, který díky studené válce spatřoval v Maroku strategického spojence, napětí tak bylo zažehnáno (Slimi 2009).

Prezident Reagan pocíťoval sovětskou hrozbu a byl přesvědčen o spojení Polisaria se SSSR, přestože hnutí vyznávalo islámem inspirovaný socialismus. Dva dny po nástupu do funkce v roce 1981 oznámil dodatečný prodej zbraní do Maroka spolu s dodávkou zboží, které Carter zastavil. Reagan nenutil Maroko k referendu, ani ho nehájil v mezinárodním prostoru. Jeho pojetí neutrality se vyznačovalo pouze vojenskou, nikoliv politickou podporou. Reaganova podpora byla více než velkorysá. V letech 1984–1988 byla většina půjček odpuštěna a dotace navýšeny, což ukázalo odhodlání USA udržet si v Maroku značný vliv. Mezi lety 1986 a 1993 byly na marocké území doručeny zbraně v hodnotě 300 milionů dolarů a USA celkově zajišťovalo přibližně 30 % marockých vojenských nákladů.⁴⁹ Objevují se také tvrzení,

⁴⁸ USA argumentovaly tím, že je Hassan umírněným vůdcem, který měl vždy vztah s Izraelem, CIA i Spojenými státy jako takovými.

⁴⁹ Obrovskou vojenskou podporou Maroka bylo Alžírsko zklamané, navíc když pomohlo USA osvobodit americké zajatce v Íránu.

že pomocí Maroku se USA snažily udržet naživu konflikt, který zajišťoval odbytiště pro americký zbrojní průmysl (Hippel 1995: 74–75; Slimi 2009; Zoubir 1990: 234).

S koncem studené války ztrácí Maroko pro USA strategický význam a zájem velmoci o Západní Saharu upadá. Končí zásobování Maroka a George H. Bush zaujal neutrální postoj s výzvou k mírovému řešení sporu. Maroko se podporou koaličních sil v první válce v Perském zálivu snažilo získat USA zpět na svou stranu, ale prezident Bush prohlásil, že Západní Sahara je věcí OSN. USA se na jednu stranu snažily vyjádřit respekt k mezinárodní legitimitě, napravit si reputaci a zároveň si nerozohněvat ekonomické zájmy v Alžírsku, ale na stranu druhou jejich neutralita pomáhala udržet Maroko spojencem. Za období vlády Billa Clintona neutralita pokračovala, ale záhy si USA uvědomily, že jednání nikam nepokročila a hrozí obnovení násilí, což by ohrozilo jejich vlastní zájmy (Slimi 2009). Během vlády George W. Bushe se neutrální postoj de facto neměnil. V roce 2001 byl ale na prezidenta vyvíjen tlak k podniknutí intervence do země, ve které selhaly i snahy OSN (ARSO 2001). Změna přišla v roce 2003, kdy USA vyjádřily podporu Bakerovu plánu. Nezajímaly se však o osud místních, ale spíše o udržení Maroka jako spojence ve válce proti terorismu, čímž Bushova administrativa proslula.⁵⁰

Spojené státy hrály na obě strany a ani postoje Kongresu nebyly jednotné.⁵¹ USA nevyjádřily svůj definitivní postoj k Západní Sahaře, kde se konflikt táhl de facto díky jejich podpoře Maroka a jejich „neangažovanosti“. I kvůli tomu, že USA neintervenovaly, se konflikt dodnes nepodařilo definitivně vyřešit (Hippel 1995: 75–76). Výkyvy v postojích americké vlády ukazují snahu USA nepokazit vztahy mezi strategickými spojenci Marokem a Alžírskem, což ale způsobovalo nespokojenost obou zemí. Neutralita ukazuje také na odlišnou povahu spojeneckých závazků. Maroko, dlouholetý spojenec, představovalo bránu do jižní Evropy, Afriky a

⁵⁰ Zároveň byla Bushova administrativa kritizována za opakované změny stanovisek. Nejdříve požadovala stažení mise MINURSO z oblasti. Následně ale hrozila využitím kapitoly 7 charty OSN, po čemž se znovu uchýlila k neutrálnímu postoji.

⁵¹ Někteří podporovali Maroko jako bojovníka proti teroru na Blízkém Východě a zdůrazňovali historické pouto. Jiní podporovali Sahrawince a kritizovali marocké jednání spolu s využíváním západosaharských zdrojů. Dnes je názorové rozdělení Kongresu markantnější (Slimi 2009).

arabského světa. Naopak Alžírsko, ekonomický spojenec, představovalo potenciální trh a pole pro budoucí ekonomickou soutěž s Čínou (Slimi 2009).

Z chování USA je zřejmé, že se více starají o zamezení destabilizace Maroka, která ztrátou Západní Sahary hrozí, než o podporu referenda. Od počátku sporů ale USA podávaly Maroku pomocnou ruku k udržení území a jeho konečné vítězství přivedlo situaci do mrtvého bodu. Ačkoliv po podepsání příměří v roce 1991 volily USA neutrální stanovisko, kdy zastávaly řešení kompromisem, v Radě bezpečnosti vždy vetovaly stanoviska, která byla proti marocké i americké vládě. Po dvou neúspěšných návrzích zvláštního vyslance OSN Jamese Bakera nastává v přístupu USA změna, kdy od roku 2003 otevřeně podporují marocké plány.⁵² Ve zkratce můžeme říci, že do konce administrativy George W. Bushe byla podporována jenom ta řešení, která byla výhodná pro Maroko, zabraňovala znovu vypuknutí sporu a vedla k stabilizaci Maghrebu. Po zvolení prezidenta Obamy v roce 2009 se ale na základě mezivládních dopisů, ve kterých již podpora marockého plánu nebyla explicitně zmíněna, se dá usoudit, že se přístup USA pomalu mění. Tato myšlenka byla podpořena koncem roku 2013 mluvčím Bílého domu, Jay Carneyem, který parafrázoval prezidentova slova o realističnosti, věrohodnosti a vážnosti marockého plánu na autonomii, čímž byla potvrzena určitá ignorace ilegální marocké okupace Západní Sahary ze strany USA (Zoubir 2009: 987; Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 87–91; Zunes 2013).

Spojené státy se snažily ukončit konflikt skrze zachování statutu quo nebo podporou marockého řešení, především vzhledem k ochraně amerických politických a ekonomických zájmů. Jednání USA ale sblížily Maroko s Alžírskem díky kooperaci v boji proti terorismu.

5. 2. 2 Francie

Jelikož stále žije v Alžírsku a Maroku poměrně hodně Francouzů, musí si bývalý koloniální správce zachovávat přátelský přístup k těmto zemím. Důvodem jsou rovněž přírodní zdroje (ropa, plyn, uran, fosfáty, železná ruda, vzácné kovy). Zapojení

⁵² USA podpořily marocký plán omezené autonomie Západní Sahary v dubnu 2007, tzv. Marockou iniciativu pro vyjednávání autonomního statusu saharského regionu.

do záležitostí severoafrických států přináší Francii značný politický vliv v mezinárodním systému, a to i při obhajování své pozice stálého člena Rady bezpečnosti (Hippel 1995: 76).

Francie se vždy snažila udržovat vztahy s rozkmotřenými mocnostmi Alžírskem a Marokem tak, aby neztratila ani jednoho partnera s ohledem na ekonomické výhody. Na jednu stranu podporovala prozápadního Hassana II., zároveň však partnerstvím s Alžírskem držela zemi mimo sovětský vliv. Po odchodu kolonizátorů se i nadále snažila zůstat hlavním obchodním partnerem regionu. Ekonomická propojenost se zeměmi Maghrebu obnášela krom investic také technologie, importní kvóty a jiné výhody spojené s kulturní i jazykovou dominancí francouzštiny (Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 91–92, 98 dle Damis 1983: 114–115).

Ke změně vzájemných vztahů dochází v roce 1971, tzv. alžírskou ropnou dekolonizací,⁵³ při které vláda převzala 51% podíl ve francouzských společnostech v Alžírsku. Francie v reakci bojkotovala nákup ropy a zemního plynu ze země a ropné společnosti se z Alžírska stáhly (Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 98). V roce 1975 zakázala vláda Alžírska státem vlastněným společnostem uzavírat smlouvy s Francií kvůli její pomoci Mauretánii v boji proti Polisariu. V reakci na to francouzští obchodníci kvůli svým ztrátám zatlačili na vládu, aby nařízení zrušila. Dobré obchodní vztahy s Alžírskem pokračovaly do devadesátých let, kdy byla Francie největším importérem do Alžírska s třetím největším podílem na vývozu země. Zároveň dodávala 55% všech zbraní dovezených do Maroka. Následovaly dohody o prodeji francouzských letadel a vztahy byly potvrzeny v roce 1983 návštěvou Maroka Mitterandem, který ve snaze uklidnit království nazýval Saharawince populací, a ne národem. V 90. letech se Francie stala největším marockým obchodním partnerem a největším dodavatelem rozvojové pomoci. Kvůli střetu zájmů bylo pro Francouze obtížné zaujmout k Západní Sahaře stanovisko. Francie vyjadřovala podporu Polisariu, s Alžírskem měla fungující obchodní vztahy a Maroku poskytovala vojenskou a ekonomickou pomoc (Hippel 1995: 76–77).

⁵³ Většina společností byla francouzských, a jelikož ze země odešly, nazýváme událost tzv. ropnou dekolonizací.

Důvodů k francouzské podpoře Maroka je několik. Francií byly velmi ceněny především prozápadní postoje země, ale roli hrála také marocká ložiska fosfátů a jiných nerostů. Opomenout bychom neměli ani geostrategickou polohu Západní Sahary. Situace se z pohledu Polisaria neměnila, proto fronta podnikala náhodné útoky na slabou Mauretánii. V důsledku únosů několika Francouzů se Francie rozhodla v roce 1977 zahájit vojenskou intervenci, tzv. operaci Lamantin, k ukončení útoků a stabilizaci Mauretánie. První akcí byl letecký útok 12. 12., následovaný dalším o šest dní později. Polisario reagovalo propuštěním zajatců a kvůli velkým materiálním i lidským ztrátám změnilo taktiku boje z guerillové války na malé sabotáže. Ospravedlnění intervence poskytla ochrana strategicky významných zuwajrátských dolů a železnice, kam Polisario útoky směřovalo. Po podepsání příměří Polisaria s Mauretánií dochází k zlepšování francouzsko-alžírských vztahů, ale i přesto Francie stále dodává Maroku zbraně, čímž okupaci podporuje (Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 99–103).

Oficiální neutralita Francie je ovlivněna promarockým postojem, který se odrážel v přátelství Jacquese Chiraca a Mohammeda VI. spolu s hospodářskými a kulturními vazbami obou zemí. Francie nepodporovala vznik nezávislé Západní Sahary, jelikož země mimo francouzský vliv by mohla destabilizovat už tak napjatou situaci v oblasti, která je pro Francii důležitá z ekonomického, strategického i vojenského hlediska. Snaží se dosáhnout určité rovnováhy v otázkách, ve kterých Maroko s Alžírskem nesouhlasí. Hraje podobnou roli jako USA, kdy si nechce znepřátelit Alžírsko ani marocké vedení. Francie tedy ztotožňuje neutralitu v konfliktu o Západní Saharu, ale skrze OSN se snaží vyvolat podporu pro rezoluci nebo iniciativu podobnou Bakerovu plánu, která by pomohla dosáhnout francouzských cílů v oblasti. Po Chiracově návštěvě v roce 2003 se francouzsko-alžírské vztahy zlepšily. Ačkoli se Francie snaží najít řešení příznivé pro Maroko, uvědomuje si, že nemůže změnit postoj Alžírsko k Západní Sahaře, které se snaží znovu získat místo v mezinárodním systému, a i Spojené státy se začínají více přiklánět k Alžírsku než k Maroku (Zoubir – Benabdallah-Gambier 2003: 10).

Francois Mitterand,⁵⁴ podporoval před volbami právo Západní Sahary na referendum a zdůrazňoval neutralitu Francie ke konfliktu. I přes veškerá prohlášení a sliby byl ale Mitterand k Západní Sahaře pasivní a Francie nadále blokovala možné řešení konfliktu v Radě bezpečnosti. Když byla v roce 1991 ustanovena mise MINURSO, Francie znovu napomohla Maroku a vyjednala monitorování lidských práv mimo oblast mise. V roce 1995 byl zvolen novým prezidentem Jacques Chirac, jehož pravicová vláda vnímala Maroko jako nejdůležitějšího partnera, s kterým posílila spolupráci a bývalého partnera, Alžírsko, postavil Chirac mimo hru. I přes zjevnou náklonnost k Maroku nebyla jeho anexe Západní Sahary Francií uznána. Volby 2007 vyhrál Nicolas Sarkozy, který přístup svých předchůdců nezměnil (Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 103–107).

Dne 8. 11. 2010 proběhly v Al-Ajúnu nejvážnější nepokoje mezi marockou policií a sahrawinskými ozbrojenci od příměří v roce 1991. Sahrawincům se nelíbil bezdůvodný masakr 36 poklidných demonstrantů, který celé nepokoje rozbouřil. Léta používala Francie své veto v OSN, aby držela organizaci mimo otázky spjaté s porušováním lidských práv v Marokem okupovaném území. Všechny peacekeepingové mise OSN do roku 1991 obsahovaly monitoring dodržování lidských práv. Francie otázku dodržování lidských práv v misích OSN podporovala v Dárfúru, Kosovu i ve Východním Timoru, ale Západní Sahara je jediný případ, kde není Francie schopna ustoupit a skrze veto v Radě bezpečnosti je proti mandátu mise k sledování dodržování lidských práv na Marokem okupovaném území. Francie argumentovala tím, že toto je žlutá karta pro Maroko, které to považuje za pokus Polisaria a Alžírsko rozviklat království. Místo neustálého ospravedlňování by měla Francie spíše Maroko přesvědčit o výhodách zlepšení podmínek Sahrawinců pod jejich kontrolou, kteří jsou často umlčováni a napadáni marockými jednotkami, pokud se odváží hlasovat pro nezávislost. Obnovení mandátu mise MINURSO v dubnu 2011 dává Francii možnost napravit situaci. Je na čase, aby Paříž uznala, že bez přísného dodržování lidských práv v Západní Sahaře pod dohledem OSN se situace k řešení neposune a jenom to komplikuje snahy Rady bezpečnosti (Boloignon 2010).

⁵⁴ Prezidentem zvolený v roce 1981.

Francie i nadále blokuje diplomatické snahy OSN, které by mohly přinést řešení, především mandát misí OSN na lidská práva a přehlíží represe vlády Mohammeda VI. Dát MINURSO mandát i na lidská práva byl popud USA a Velké Británie v dubnu roku 2013. Následovala rozsáhlá antikampaň proti tomuto kroku ze strany Maroka, která rezultovala v rezoluci Rady bezpečnosti č. 2099,⁵⁵ jež zdůrazňovala potřebu zlepšení lidskoprávní situace v oblasti pomocí mandátu OSN (Stevenson 2013). V budoucnu je ale změna francouzských postojů vysoce nepravděpodobná. Navíc alžírská podpora Polisaria klesá, a tak Francie otevřeně podporuje autonomii Západní Sahary v rámci Maroka. Dokonce nabízela finance africkým státům, které se zřeknou uznání SADR, v čemž byla překvapivě úspěšná a Západní Saharu přestaly uznávat Burkina Faso, Čad, Togo a Benin (Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 106–107 dle Zoubir 2007: 168–169).

5. 2. 3 Alžírsko

Podpora Alžírska byla z počátku motivována především snahou o dekolonizaci a odchod Španělů z regionu, přičemž hlavním cílem alžírské vlády byl nezávislý vývoj Maghrebu. Do samotného sporu zasáhlo Alžírsko až v polovině 70. let. Naneštěstí pro Maroko zapříčinilo změnu postojů Alžírska uzavření tejně dohody mezi Mauretánií a Marokem. Následný Zelený pochod a Madridskou smlouvu vláda neuznala, a tím započala aktivní podpora Západní Sahary (Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 112–113).

Jakmile došlo ke stažení Španělů, Polisario ihned vyhlásilo Saharskou arabskou demokratickou republiku, která byla jako první uznána Alžírskem,⁵⁶ jež dalo najevo naprostý nesouhlas s anexí. Po smrti prezidenta Boumeddiena⁵⁷ se novou hlavou státu stal Šadlí Ben Džadíd, jenž s Polisariem velmi sympatizoval. Šadlí Ben Džadíd se zasloužil i o mezinárodní podporu práva Saharawinců na referendum a díky němu počet příznivců SADR rostl, spolu s uznáním teritoria se zvětšovala diplomatická mezera Maroka. Díky Ben Džadídovo snahám se následně posilovalo postavení

⁵⁵ Rezoluce OSN č. 2099 (United Nations Security Council 2013).

⁵⁶ V reakci na uznání SADR přerušilo Maroko až do roku 1998 diplomatické vztahy.

⁵⁷ Zemřel v roce 1978.

Alžírsko v oblasti, ale i v Organizaci africké jednoty (Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 113).⁵⁸

Alžírsko je jedním z mála států v oblasti, který se území Západní Sahary nesnažil získat. Je nejvýznamnějším saharským spojencem, bez jehož souhlasu sahrawinské vedení nepřijme žádný návrh, čímž má schopnost ovlivnit řešení tohoto konfliktu. I přes podporu sebeurčení Sahrawinců je ale pozorovatelný jistý odstup, který byl zapříčiněn strachem z participace v ozbrojeném střetu. Alžírsko se snaží předejít zapojení USA a Francie, neboť si je vědomo jejich promarockých postojů. Přesto vidí konflikt jako spor marocko-záposaharský a odmítá se stát přímým účastníkem konfliktu, naopak marocká vláda spor definuje jako boj s Alžírskem, nikoliv proti Polisariu (Bureš 2008: 4).

Podpora záposaharské nezávislosti rozpoutala nepřátelský postoj Maroka.⁵⁹ Alavitský král Hassan II. prohlásil, že byl spor Alžírskem uměle vytvořen za účelem oslabení království a zabránění navrácení území. Alžírské počínání je ale logické. V první řadě bránilo Maroku v zisku regionální hegemonie a posilování království, s čímž by případně mohly přijít snahy realizovat koncept Velkého Maroka. To je také důvodem, proč Alžírsko požaduje řešení konfliktu skrze OSN a projednávání jen práva na sebeurčení, jelikož historicky by mělo Maroko vzhledem k vlivu bývalých sultánů nárok na větší území (Bureš 2008: 5).

Důvodů, proč Alžírsko neustále podporuje frontu Polisario a nezávislou SADR je ale více. Sebeurčení je důležitým aspektem, skrze který formuje Alžírsko svoji zahraniční politiku. Myšlenka sebeurčení byla klíčovou i v boji za nezávislost, proto vedení země pohlíží na Polisario jako na paralelu se svým vlastním případem a historií v kombinaci s ideovou podobností. Navíc díky antiimperialistickému postoji s důrazem na mírný socialismus se Alžírsko těšilo výborné reputaci mezi zeměmi třetího světa. Jeho důvěryhodnost byla posílena podporou třetí cesty při studené válce, kdy nestálo na straně žádného z bloků (Mundy 2010: 3–4).

⁵⁸ Díky Alžírsku byla do OAJ přijata SADR v roce 1984, na základě čehož Maroko na protest vystoupilo.

⁵⁹ Marocký král Mohammed VI. v roce 1999 prohlásil, že jsou pouze dva typy obyvatel, zrádci, nebo patrioti. Vzápětí dodal, že nemohou být využívána občanská práva a zároveň plánovat spiknutí s nepřítelem (The Economist 2010).

Dalším důvodem je účelová podpora, kdy by případná nezávislost Západní Sahary přinesla Alžírsku ekonomické a geopolitické zisky, především přístup k Atlantskému oceánu by se dal považovat za nejcennější „trofej“ a snížené náklady na vývoz přírodních zdrojů by zvýšily zisky (Mundy 2010: 5).⁶⁰ Válka také ochromila obchodní vztahy s Marokem, které bylo západními mocnostmi považováno za hlavního spojence západu v Maghrebu, což se negativně projevilo na alžírské ekonomice a můžeme to také považovat za jeden z možných důvodů podpory nezávislosti (Springerová – Kudynová – Polcerová 2012: 115–116).

Neporušitelnost koloniálních hranic je dalším důvodem hájení Západní Sahary, přičemž případnou změnu Alžírsko podmiňuje dohodou všech aktérů, nikoliv unilaterálně, proto byla také marocká anexe odmítnuta. Nejednotné postoje alžírské politiky jsou viditelné i ve vládě. Tradiční tvrdé vojenské jednání bez vyjednávání s Marokem stojí proti nacionalistům a jejich snahám k usmíření (Bureš 2008: 5–6).⁶¹ Marocká anexe může být považována také za projev západního imperialismu. Toto tvrzení podporuje spolupráce Španělska a USA s Marokem ve snaze změnit hranice. Důležitý je fakt, že velká podpora nezávislosti Západní Sahary následovala až po marocké invazi. Tato podpora ovšem nebyla konzistentní, například Mohamed Boudiaf zastával marocké nároky na území. Ze strategického pohledu se nejvíce znepokojivým aspektem marocké anexe nejeví odepření práva na referendum, ale agresivní nepřátelská expanze podél alžírské zranitelné jihozápadní hranice (Mundy 2010: 4).

Na Západní Saharu můžeme nahlížet jako na pouhou figurku v boji o hegemonii v oblasti. V minulosti mělo Alžírsko výhody v rozloze, různorodosti zdrojů a díky kolonizaci také lepší infrastrukturu a vzdělání. Na druhou stranu Hassanův pokus rozšířit Maroko o území Západní Sahary hrozil porušením rovnováhy regionu, která do roku 1975 svědčila Alžírsku. Alžírská vláda, ovládána armádou a jejími

⁶⁰ Toto tvrzení ale vyvrací skutečnost, že nejschůdnější cesta k oceánu nevede skrz Západní Saharu, ale přes jih Maroka do přístavu Tarfaja. Navíc Alžírský plynovod již prochází Marokem, což ukazuje, že státy umí oddělovat politické i ekonomické zájmy.

⁶¹ Tento postoj zastávali mladí členové francouzské armády, kteří v období alžírské občanské války (1992 – 1998) byly v čele země.

potřebami tedy viděla v Polisariu nejenom cestu, jak udržet Maroko na uzdě, ale i možnost zvrátit rovnováhu sil na svoji stranu (Mundy 2010: 4–5).

Z výše uvedených možností podpory Polisaria se alžírská podpora osvobozené frontě dá přičítat kombinaci strategických a ideologických faktorů. Díky pozici, kterou si země vydobyla, má právo se účastnit jednání týkajících se řešení konfliktu, čímž jeho význam pro spor roste a značně může ovlivnit situaci ve prospěch osvobozené fronty. Bohužel financování podpory je velice náročné a v současnosti nemá dostatek prostředků k podpoře táborů v Tindúfu. I přes finanční náročnost ale nelze očekávat změnu postojů Alžírska, což bylo potvrzeno podporou návrhu řešení Polisaria, předloženým v roce 2007 (Springerová – Polcerová – Kudynvá 2012: 116–117).⁶²

Naopak z alžírského pohledu je fakt, že se Maroko snažilo všemi způsoby zabránit referendu i přes to, že obě strany s hlasováním souhlasily, v rozporu s mezinárodním právem. Alžírsko vždy považovalo tento konflikt za spor mezi Marokem a SADR, přičemž o spor se zajímají, protože probíhá na jejich hranicích a vytváří atmosféru potenciálního konfliktu. Alžírsko také často hovoří o marocké kontraproduktivě v arabské Maghrebské unii, která je Marokem blokována. Smlouva z Marakeše⁶³ z roku 1989 stanovila řešení problémů maghrebských zemí skrze vzájemné konzultace. V současné době z 36 konvencí Maroko ratifikovalo pouze 5, zatímco Alžírsko 29, čímž de facto jedná samo proti vlastním zájmům (International Crisis Group 2007: 4–5).

Ačkoliv má Alžírsko na Polisario obrovský vliv a jakékoliv zahraniční aktivity Polisaria jsou silně závislé na podpoře alžírské vlády, tak ho nekontroluje a fronta je autonomní. Objevují se tvrzení, že konflikt by nebyl Alžírska ani neexistoval. Otázkou ale je, do jaké míry je Západní Sahara pouhým prostředkem jeho zahraniční politiky a

⁶² Dokonce i prezidenti, ať už Boumedienne, nebo Bouteflik, Polisario vždy nějakou formou podporovali, nemluvě o obrovském množství prostředků vydaných na chod tábora v Tindúfu (Mundy 2010: 5).

⁶³ Smlouva byla podepsána 1. 7. 1989 Mauretánií, Marokem, Alžírskem, Libyí a Tuniskem. Těchto pět signatářů se zavázalo ke koordinaci, harmonizaci a zefektivnění svých politik a strategií pro trvale udržitelný rozvoj ve všech sektorech lidských činností a společně tak vytvořilo Unii arabského Maghrebu. Cíle uskupení jsou konsolidace partnerských vztahů členů, snaha o pokrok a blahobyt komunit a národů spolu s ochranou jejich práv. Dále volný pohyb osob, služeb, zboží a kapitálu mezi státy a skrze společné politiky zajistit průmyslový, obchodní, agrární a sociální rozvoj členských zemí (United Nations Economic Commission for Africa).

zda neúspěch saharského nacionalismu netkví v přílišné závislosti na Alžírsku. Nepopíratelnou věcí ale je, že nebýt alžírské podpory, byla by Západní Sahara jednoznačně poražena a připojena ke království.

6 Závěr

Cílem práce bylo nastínění konfliktu o Západní Saharu s následnou analýzou přímých i nepřímých aktérů sporu, na základě které byla provedena predikce budoucího vývoje a se zaměřením na otázku, zda bude Západní Sahara i nadále vnímána jako kvazi stát.

Vymezením tří pohledů typologie kvazi států práce ukazuje složitost unifikovat daný termín a fakt, že za kvazi stát může být některými autory pokládána země, kterou naopak jiné pojetí považuje za stát nezávislý. Důležité je neopomenout určitý zmatek, který vzhledem k odlišné terminologii a následné interpretaci jednotlivými autory nastává. Právě z tohoto důvodu jsou v teoretické části rozebrány definice kvazi států dle tří různých autorů. Analyzovány jsou kritéria kvazi státnosti dle Pála Kolstøa, Roberta Jacksona a Francise Fukuyamy.

Pál Kolstø definuje kvazi stát jako entitu závislou na podpoře vnějšího partnera, uvnitř které dochází k soupeření o moc. Jako důvody nerozpadnutí kvazi států uvádí Kolstø podporu obyvatelstva a patronského státu, což v námi analyzovaném případě Západní Sahary představuje dlouhodobá touha obyvatel po nezávislosti v kombinaci s podporou Alžírsko. Další podmínkou je minimálně dvouletá snaha o získání nezávislosti, což země se svým 40letým bojem za nezávislost dostatečně splňuje. Jediným z Kolstøových kritérií, jež Západní Sahara nespĺňuje, je kontrola většiny svého území, protože 80 % Západní Sahary je dnes v držení Maroka. Přestože není moc států, které by všechny tyto podmínky splňovaly, Západní Saharu k této skupině kvazi států rozhodně řadit můžeme. Kolstøva typologie je v práci převzata především z důvodu, že Západní Sahara splňuje téměř všechna stanovená kritéria kromě správy okupovaného území, což je v dnešní době jev poměrně specifický.

Na první pohled vypadá mírový proces neřešitelně. Teritorium Západní Sahary je rozděleno na dvě nerovné části oddělené dlouhými marockými bermami oběhnanými minovými poli. Neustálá podpora Francie v Radě bezpečnosti blokuje jiná než promarocká řešení OSN a značná podpora arabského světa a silná lobby USA spolu s nedostatkem mezinárodního zapojení dovoluje pokračování okupace (Organization

for Statehood & Freedom 2010b). Pozice států po dobu konfliktu zůstávají de facto stejné, motivované ekonomickými zájmy a stabilitou Maghrebu, podle čehož soudím, že je Rada bezpečnosti jediným aktérem s potenciálem a pravomocí nastolit mír. Zde vidím pouze jednu možnost řešení. Jelikož by posílení vojenské složky mise MINURSO sice zabránilo dalším nepokojům a střetům, ale samotný konflikt by nevyřešilo, považuji jako jedinou možnost řešení v této oblasti postupovat podle kapitoly VII Charty OSN. Je ale velice pravděpodobné, že by toto silové řešení neprošlo Radou bezpečnosti, jelikož postup by některý ze stálých členů vetoval. Pravděpodobně by tohoto práva využili tradiční podporovatelé Maroka, USA a Francie.

Na základě analýzy aktérů jsem dospěl k dalším možným řešením tohoto konfliktu, opírající se o Kolstovo tvrzení o postupném zániku kvazi států, z čehož vyvozují, že Západní Sahara zanikne, čili přestane být vnímána jako kvazi stát. Kvazi stát může vymizet dvěma způsoby. Prvním z nich je omezená autonomie v rámci Maroka. Myslím si, že k tomuto řešení situace směřuje, neboť dochází k slábnutí nacionalistických hnutí v Západní Sahaře a i Polisario ztrácí na své razanci. Tuto predikci potvrzuje i fakt, že veškeré snahy o uspořádání referenda o sebeurčení byly neúspěšné, je tedy zřejmé, že se Západní Sahara musí pomalu smířit s myšlenkou, že nezávislost tohoto území je při momentální situaci nemožná. Ačkoliv se referendum skrze misi MINURSO snažila uspořádat i OSN, jakýkoliv protimarocký návrh byl ihned zablokovan v Radě bezpečnosti stálými členy USA a Francií. Jelikož USA vnímá Maroko, jako svého důležitého partnera a spojence v boji s terorismem, soudím proto, že i přes Obamovu větší náklonnost k Saharawincům se postoj USA nezmění.

Druhou možnost úplného zmizení Západní Sahary bychom mohli vidět v absorpci do silnějšího státu. Jakkoliv se toto tvrzení může zdát troufalé, dle mého názoru není úplně nemožné. Alžírsko jakožto bezpečnostní garant Západní Sahary o území zájem má, ať už z jakýchkoliv důvodů. Navíc mnoho Saharawinců žije na jeho území v Tindúfu a i samotné vedení Polisaria z této země operuje. Proto z hlediska vybudované důvěry, podobné ideologie i skladby obyvatelstva a veškeré pomoci, která do Západní Sahary plyne, by absorbování tohoto území do alžírského státu nebylo pro

Saharawince nepřínosné, ba naopak. I samotné Alžírsko by z pohlcení Západní Sahary profitovalo, především přístupem k Atlantickému oceánu a k nerostným surovinám, kterými Západní Sahara oplývá. Problém při snaze realizovat toto sloučení vidím samozřejmě v marockém nesouhlasu. Jak jsem již zmínil, Maroko se nehodlá za žádných okolností území vzdát a dle doktríny historického Velkého Maroka má na něj nárok. Pokud by se ale území skutečně k Alžírsku připojilo, přestane být Západní Sahara nadobro vnímána jako kvazi stát a stane se součástí Alžírské republiky.

Marocký nárok a koncept Velkého Maroka mě přivádí na poslední možné řešení tohoto sporu, což je alžírsko-marocko-západosaharská federace. Jelikož nejsou Maroko i Západní Sahara schopny slevit ze svých požadavků, neshodnou se na kompromisu a přijímají jen vítězství, zároveň však nikdo z nich nechce ozbrojený konflikt, je dle mého názoru toto řešení ideální. Maroko si nárokuje území Západní Sahary a zároveň má velmi dobré hospodářské vztahy s Alžírskem. Alžírsko podporuje Západní Saharu, která se na něj v rozhodnutích spoléhá a je si vědoma, že bez alžírské podpory by již dávno patřila Maroku. Za předpokladu, že si již Saharawinci uvědomili nereálnost zisku nezávislosti, by jim mohlo toto řešení přinášet plody. Zároveň by se finanční i jiné prostředky plynoucí z Alžírska a Maroka do Západní Sahary sjednotily a mohly by být použity mnohem efektivněji. Toto řešení skýtá také potenciál nejenom ekonomické spolupráce a současně je pozoruhodné, jak by se tato federace blížila Velkému Maroku. Při pohledu do budoucnosti by hodně záleželo na postoji mezinárodního společenství, ale soudím, že ekonomický a regionální potenciál by zvítězil nad všemi pochybnostmi. Především pro supervelmoc USA by případná federace znamenala dalšího možného partnera, na kterého je možné se kromě EU a Číny orientovat.

V současnosti je SADR uznávána 84 státy.⁶⁴ Především africké země neustále mění svá stanoviska ohledně uznání Západní Sahary, což se odvíjí od jejich vztahů s Marokem nebo Alžírskem (The Economist 2010). Označení „zapomenutý konflikt“ nese Západní Sahara právem. Je zde opravdu minimální angažovanost států, jelikož žádný z mezinárodních aktérů nechce být nařčen z neúspěšného řešení konfliktu a

⁶⁴ Dokonce i Jižní Osetii uznávanou pouze pěti státy.

nikdo si nechce zneprátnit jak Maroko, tak Alžírsko, proto velmoci nevyjadřují podporu ani jedné straně. Určitá naděje se vkládá do vzájemných hospodářských vztahů a spolupráce, které mohou uklidnit napětí a dopomoci schůdnému řešení sporu akceptovatelnému oběma stranami, což podporuje moji predikci společné federace (Haas 2012). Celkově můžeme tvrdit, že převládá politika strachu, co by konkrétní řešení způsobilo, ale nejedná se o vskutku bezvýhodnou situaci.

V práci se mi podařilo nastínit historický vývoj území Západní Sahary, počátek i průběh celého konfliktu. Analyzoval jsem stanovené vnější i vnitřní aktéry, a ačkoli jsem si vědom zapojení více aktérů do konfliktu, práce rozebírá pouze ty stěžejní hráče. Opomím zapojení Ruska nebo Libye, což ale dle mého názoru nemá vliv na vnímání Západní Sahary v budoucnu. Zjevná je nejednoznačnost postojů jednotlivých zemí ke konfliktu. Přesto můžeme tvrdit, že zejména Francie a USA především z ekonomických důvodů tíhnou k podpoře Maroka, a naopak Alžírsko podporuje Západní Saharu díky historické podobnosti boje za nezávislost v kombinaci se zisky, které by po udělení nezávislosti zemi následovaly. Analýzou přístupu jednotlivých zemí a následnou predikcí se mi povedlo naplnit cíl celé práce, ze které lze předpokládat vnímání Západní Sahary a konec její kvazi státnosti. K vymizení kvazi území dojde omezenou autonomií v rámci Maroka, absorpcí do Alžírska, nebo vytvořením federace mezi Marokem, Západní Saharou a Alžírskem, která by dlouhotrvající spor efektivně vyřešila a vzájemným propojením a spoluprací nastolila stabilitu a přátelství mezi zeměmi.

7 Seznam literatury:

Africa Monitor (2008). Polisario Raises Threat Of Saharan Struggle. *Africa Monitor* 13 (2), s. 1–2.

Afrol (neuveveno). *Mauritania denies lifting side in Sahara conflict* (<http://www.afrol.com/articles/29255>, 21. 3. 2014).

ARSO (2001). *US-Western Sahara Foundation Officers Call on President Bush to Intervene over Western Sahara Conflict: Referendum or War?* (<http://www.arso.org/USWSF-200601.htm>, 21. 3. 2014).

ARSO (neuveveno). *The UN Peace Plan* (<http://www.arso.org/06-1.htm>, 28. 3. 2014).

Beránek, O. (2004). Západní Sahara – Příběh nekonečného referenda. *Mezinárodní politika* 9, s. 28–30.

Besenyó, J. (2010). Western-Sahara under the Spanish empire. *AARMS* 9 (2), s. 195–215.

Bolopion, P. (2010). Western Sahara: France against Human Rights. *Human Rights Watch*. 22. 12. 2010 (<http://www.hrw.org/news/2010/12/22/western-sahara-france-against-human-rights>, 25. 3. 2014).

Bureš, J. (2008). Spor o Západní Saharu – neslučitelné postoje a hledání východisek. *Ústav mezinárodních vtaů*. Březen 2008 (http://www.dokumenty-iir.cz/PolicyPapers/Bures_PPZap.Sah.pdf, 12. 3. 2014), s. 1–9.

Bureau of Intelligence and Research (1961). *Morocco – Western Sahara (Spanish Sahara) Boundary* (<http://www.law.fsu.edu/library/collection/limitsinseas/ibs009.pdf>, 13. 3. 2014), s. 2–4.

Culture coach (2013). *The Green March, Morocco November 6* (<http://www.culturecoach.biz/wordpress/>, 10. 3. 2014).

Durch, W. J. (1993). Building on Sand: UN Peacekeeping in the Western Sahara. *International Security* 17 (4), s. 151–171.

Franck, T. M. (1976). The Stealing of the Sahara. *The American Journal of International Law* 70 (4), s. 694–721.

Fukuyama, F. (2004). *Budování státu podle Fukuyami* (Praha: Alfa Publishing).

Gasser, H. P. (2002). The conflict in Western Sahara – an unresolved issue from the decolonization period. *Yearbook of International Humanitarian Law* 5, s. 375–380.

Global Security (2014). *Morocco Maps* (<http://www.globalsecurity.org/military/world/morocco/images/greater-morocco-map-1.jpg>, 4. 2. 2014).

Haas, L. (2012). A Hateful Love Triangle: Morocco's Reactions with Algeria and Western Sahara. *Africa and Diplomacy*. 11. 4. 2012 (<http://sites.davidson.edu/cis485/?p=3442>, 30. 3. 2014).

Hippel, K. (1995). The Non-Interventionary Norm Prevails: An Analysis of the Western Sahara. *The Journal of Modern African Studies* 33 (1), s. 67–81.

Hodges, T. (1983). *Western Sahara: The Roots of A Desert War* (Lawrence Hill Books).

Humphrey, S. (neuedeno). The Western Sahara Conflict. *Atlantic International Studies Organization*. Neuedeno (<http://atlismta.org/online-journals/0809-journal-intervention/the-western-sahara-conflict/>, 9. 3. 2013).

Iltis, T. (2011). Western Sahara: “We only want our country”. *Greenleft*. 20. 3. 2011 (<https://www.greenleft.org.au/node/47079>, 10. 3. 2014).

International Crisis Group (2007). Western Sahara: The Cost of The Conflict. *Middle East/North Africa Report* 65, s. 1–28.

Jackson, R. H. (1990). *Quasi-states: sovereignty, international relations, and the Third World* (Cambridge: Cambridge University Press).

Jennings, K. (2009). Western Sahara. *Norwegian Peacebuilding Centre*. March 2009 (http://www.peacebuilding.no/var/ezflow_site/storage/original/application/f1f14a6048ee2c208bda6605496a63ee.pdf, 11. 3. 2014), s. 1–4.

Ježová, M. – Burgerová, H. (2011). *Současný Blízký východ: politický, ekonomický a společenský vývoj od druhé světové války do současnosti* (Brno: Barrister & Principal).

Kolstø, P. (2006). The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States. *Journal of Peace Research* 43 (6), s. 723–740.

Marks, T. A. (1976). Spanish Sahara – Background to Conflict. *African Affairs* 75 (298), s. 3–13.

Martín, P. S. (2004). Western Sahara: Road to Perdition? *African Affairs* 103 (413), s. 651–660.

Mercer, J. (1976). The Cycle of Invasion and Unification in the Western Sahar. *African Affairs* 75 (301), s. 498–510.

Merchant Research & Consulting Ltd. (2014). *Phosphates: 2014 Market Review and Forecast* (<http://mcgroup.co.uk/researches/phosphates>, 8. 1. 2014).

Mundy, J. (2006). Thirty Years of Conflict. How the US and Morocco seized the Spanish Sahara. *Le Monde diplomatique* January.

Mundy, J. (2010). Algeria and the Western Sahara Dispute. *The Maghreb Center Journal* 1, s. 1–14.

Munene, M. (neuveдено). History of Western Sahara and Panish colonisation. *United States International University, Nairobi* (<http://www.unisa.ac.za/contents/faculties/law/docs/04munene.pdf>, 13. 3. 2014), s. 82–115.

MZV (neuveдено). *Západní Sahara* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/zapadni_sahara/, 18. 12. 2013).

National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism (neuveдено). *Terrorist Organization Profile. Polisario Front*

(http://www.start.umd.edu/tops/terrorist_organization_profile.asp?id=4205, 22. 3. 2014).

Omar, S. M. (2009). Mapping of the Conflict in Western Sahara. *Grupo de Estudios Estratégicos*. 10. 9. 2009 (http://www.gees.org/articulos/mapping_of_the_conflict_in_western_sahara_6705, 28. 12. 2013).

Organization for Statehood & Freedom (2010a). *International Law* (<http://www.statehoodandfreedom.org/en/conflict-viewpoints/international-law>, 18. 3. 2014).

Organization for Statehood & Freedom (2010b). *Morocco's Position* (<http://www.statehoodandfreedom.org/en/conflict-viewpoints/moroccos-position>, 20. 3. 2014).

Organization for Statehood & Freedom (2010c). *Polisario's Position* (<http://www.statehoodandfreedom.org/en/conflict-viewpoints/polisarios-position>, 221. 3. 2014).

Organization for Statehood & Freedom (2010d). *Saharawi Culture* (<http://www.statehoodandfreedom.org/en/western-sahara/saharawi-culture>, 1. 3. 2014).

Organization for Statehood & Freedom (2010e). *Tindouf Refugee Camps* (<http://www.statehoodandfreedom.org/en/the-saharawi-stuggle/tindouf-refugee-camps>, 1. 3. 2014).

Parliamentary Liason Office (2012). *Western Sahara Africa's Longest and Most Forgotten Territorial Conflict* (www.cplo.org.za/?wpdmdl=2&&ind=36, 28. 12. 2013), s. 1–4.

Pazzanita, A. G. (1992). Mauritania's Foreign Policy: The Search for Protection. *The Journal of Modern African Studies* 30 (2), s. 281–304.

Pazzanita, A. G. (2006). *Historical Dictionary of Western Sahara* (Lanham: Scarecrow Press).

Pegg, S. (1998). De Facto States in the International System. *University of British Columbia. Institute of International Relations* February 1998 (21), s. 1–26.

Piknerová, L. (2009). Deviantní podoby státnosti – příklad kvazi států. *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni* (3), s. 258–274.

Riegel, M. (2010). Terminologie kvazi států. *Acta Politologica* 2(1), s. 57.

Roussellier, J. E. (2005). Quicksand in the Western Sahara? From Referendum Stalemate to Negotiated Solution. *Internatoinal Negotiation* 10 (2), s. 311–336.

Sahara Online (2013). *Colonial Era* (<http://www.sahara-online.net/Default.aspx?tabid=711>, 6. 2. 2014).

Security Council Report (2013). *Chronology of Events. Western Sahara* (<http://www.securitycouncilreport.org/chronology/western-sahara.php?page=4>, 11. 3. 2014).

Scheu, H. C. (2008). Vznik nového státu a jeho uznání v mezinárodním právu. *Mezinárodní politika* 4 (březen), s. 4–5.

Slimi, Abdel-Rahim Al-Manar (2009). The United States, Morocco and the Western Sahara Dispute. *Carnegie Endowment for International Peace*. 17. 6. 2009 (<http://carnegieendowment.org/2009/06/17/united-states-morocco-and-western-sahara-dispute/1yrg>, 23. 3. 2014).

Spector, S. J. (2009). Western Sahara and the Self-Determination Debate. *The Middle East Quarterly* 16 (3), s. 33–43.

Springerová, P. – Kudynová, M. – Polcerová, L. (2012). *Západní Sahara – zapomenutý konflikt* (Olomouc: Periplum).

Springerová, P. (2005). Západní Sahara – příběh neukončené dekolonizace. *Univerzita Hradec Králové. Fakulta humanistních studií*. Neuvedeno (<http://fhs.uhk.cz/ibero/clanky/?typ=s&id=2>, 20. 3. 2014).

Srebrnik, H. (2013). Morocco, Spain and the Western Sahara Issue. *Journal Pioneer*. 3. 11. 2013 (<http://www.journalpioneer.com/Opinion/Columnists/2013-11-03/article-3464810/Morocco,-Spain-and-the-Western-Sahara-Issue/1>, 20. 3. 2014).

Stanislawski, B. H. eds. (2008). Para-States, Quasi-States, and Black Spots: Perhaps Not States, but Not “Ungoverned Territories,” Either. *International Studies Review* 10 (2), s. 366–396.

Stevenson, T. (2013). Time for action in Western Sahara. *Le Monde diplomatique*. October 2013 (<http://mondediplo.com/blogs/time-for-action-in-western-sahara>, 25. 3. 2014).

The Economist (2010). *Diplomacy over Western Sahara. Morocco v Algeria* (<http://www.economist.com/node/17421589>, 27. 3. 2014).

Tindouf ExPRESS (2011). *Maps* (http://www.tindoufexpress.org/tep/?page_id=183&lang=en, 4. 4. 2014).

U. S. Center for World Mission (2014). *Western Sahara* (<http://www.joshuaproject.net/countries.php?rog3=WI>, 13. 1. 2014).

U. S. Center for World Mission (neuedeno). *Western Sahara* (<http://www.joshuaproject.net/countries.php?rog3=WI>, 1. 3. 2014).

UNHCR (neuedeno). *2014 UNHCR country operations profile – Algeria* (<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e485e16>, 1. 3. 2014).

United Nations (1960). *General Assembly Resolution 1541*. 15. 12. 1960 (http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1541%28XV%29, 17. 3. 2014), s. 29–30.

United Nations (neuedeno a). *MINURSO Facts and Figures* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/facts.shtml>, 8. 3. 2014).

United Nations (neuedeno b). *MINURSO Mandate* (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/mandate.shtml>, 8. 3. 2014).

United Nations (neuveđeno c). *Chapter XI: Declaration Regarding non-self-governing territories* (<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter11.shtml>, 15. 3. 2014).

United Nations (neuveđeno d). *Non-Self-Governing Territories* (<http://www.un.org/en/decolonization/nonselvgovterritories.shtml>, 20. 2. 2014).

United Nations Economic Commission for Africa (neuveđeno). *UMA – Arab Maghreb Union* (<http://www.uneca.org/oria/pages/uma-arab-maghreb-union-0>, 29. 3. 2014).

United Nations Security Council (2013). *Resolution 2099* (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2099%282013%29, 20. 3. 2014).

United Nations Security Council (2001). *Report of the Secretary-General on the situation concerning Western Sahara* (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/414/44/IMG/N0141444.pdf?OpenElement>, 13. 3. 2014), s. 1–28.

United Nations Treaty Collection (neuveđeno). *Treaty of friendship, good-neighbourliness and cooperation* (<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201717/volume-1717-I-29862-English.pdf>, 28. 2. 2014).

Veselá, M. (2009). Problém Západní Sahary. *E-polis*. 8. 3. 2009 (<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/359-problem-zapadni-sahary.html>, 10. 3. 2014).

Waisová, Š. (2007). Úvod. Rozpadlé a rozpadající se státy jako vývojová větev státnosti. In: Waisová, Š. a kol., *Slabé státy. Selhání, rozpad a obnova státnosti*. (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), s. 7–16.

Wenger, M. (1982). Reagan Stakes Morocco in Sahara Struggle. *MERIP Reports* 105, s. 22–26+30.

Western Sahara Action Forum (2014). *History* (<http://wsaforum.org/wp-content/uploads/2013/02/ws1000.png>, 18. 2. 2014).

Western Sahara Online (2001). Allal el-Fassi & the dream of “Morocco’s empire” (<http://web.archive.org/web/20010303000542/www.wsahara.net/gmorocco.html>, 4. 4. 2014).

Ziai, F. (1996). UN Impasse in the Western Sahara. *Middle East Report* 199, s. 38–41.

Zoubir, Y. H. – Benabdallah-Gambier, K. (2003). Western Sahara Deadlock. *Middle East Report* 227, s. 8–11.

Zoubir, Y. H. (1990). The Western Sahara Conflict: Regional and International Dimensions. *The Journal of Modern African Studies* 28 (2), s. 225–243.

Zoubir, Y. H. (2009). The United States and Maghreb-Sahel security. *International Affairs* 85 (5), s. 977–995.

Zunes, S. (2013). Obama Ignores Morocco’s Illegal Occupation and Human Rights Abuses. *The World Post*. 22. 12. 2013 (http://www.huffingtonpost.com/stephen-zunes/obama-ignores-morocco-il_b_4486108.html, 24. 3. 2013).

8 **Resumé**

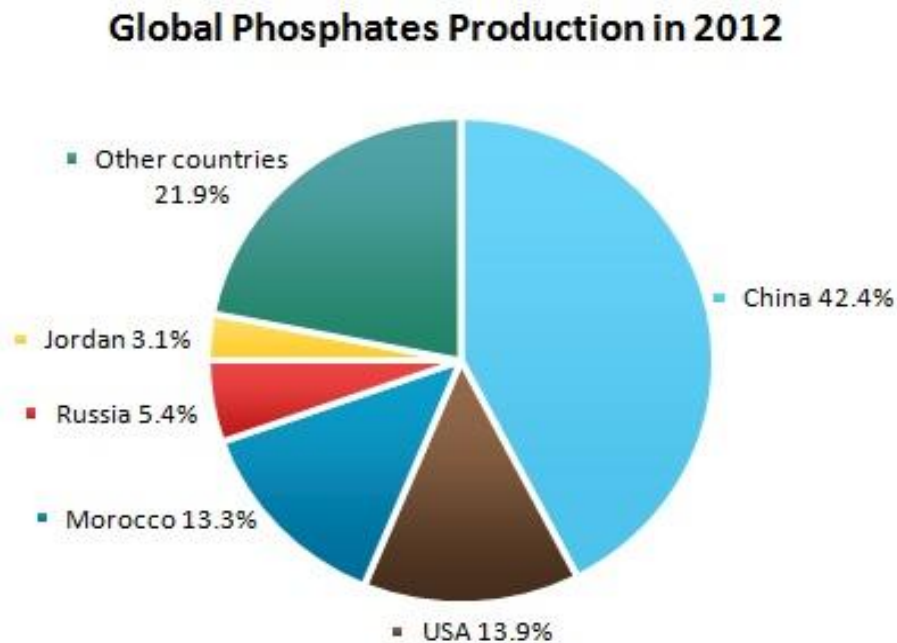
The aim of my bachelor's thesis entitled *The Western Sahara – (Quasi) State on the African Map*, is to introduce the Western Sahara conflict and to analyze the influence of direct and indirect participants. Based on the analysis of actors, a prediction regarding the future perception of the Western Sahara as a quasi state will be performed.

By defining the three views of quasi statehood the thesis shows the complexity of unification of the term *quasi state*. Due to this chaos in terminology, I analyze the definitions of Pal Kolstø, Robert Jackson and Francis Fukuyama. Kolstø's definition permeates the entire thesis due to the fact that the Western Sahara meets almost all of his quasi state criteria.

Following the analysis of the participants, I consider gaining independence of the Western Sahara state as impossible. The reason is mainly because of the French and American support for Morocco, especially for economic reasons. Since the any action by the international community will be vetoed by these countries in the Security Council. I have concluded three possible solutions to the Western Sahara long-standing conflict. The quasi statehood of the territory will disappear in two ways. The first is the limited autonomy within Morocco. The second option is to be absorbed into a stronger state, which means absorption by Morocco. The last resort of the disappearance of the quasi state is establishing a federation consisting of Morocco, Algeria and Western Sahara. The new established federation would benefit all members and became a potential economic partner for the USA and European Union as well.

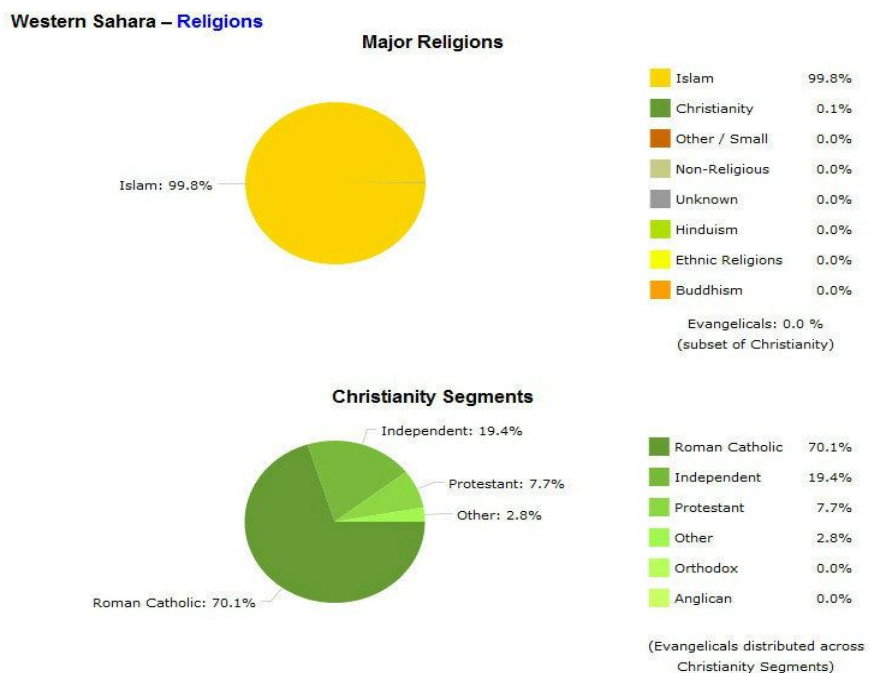
9 Přílohy:

Příloha č. 1:

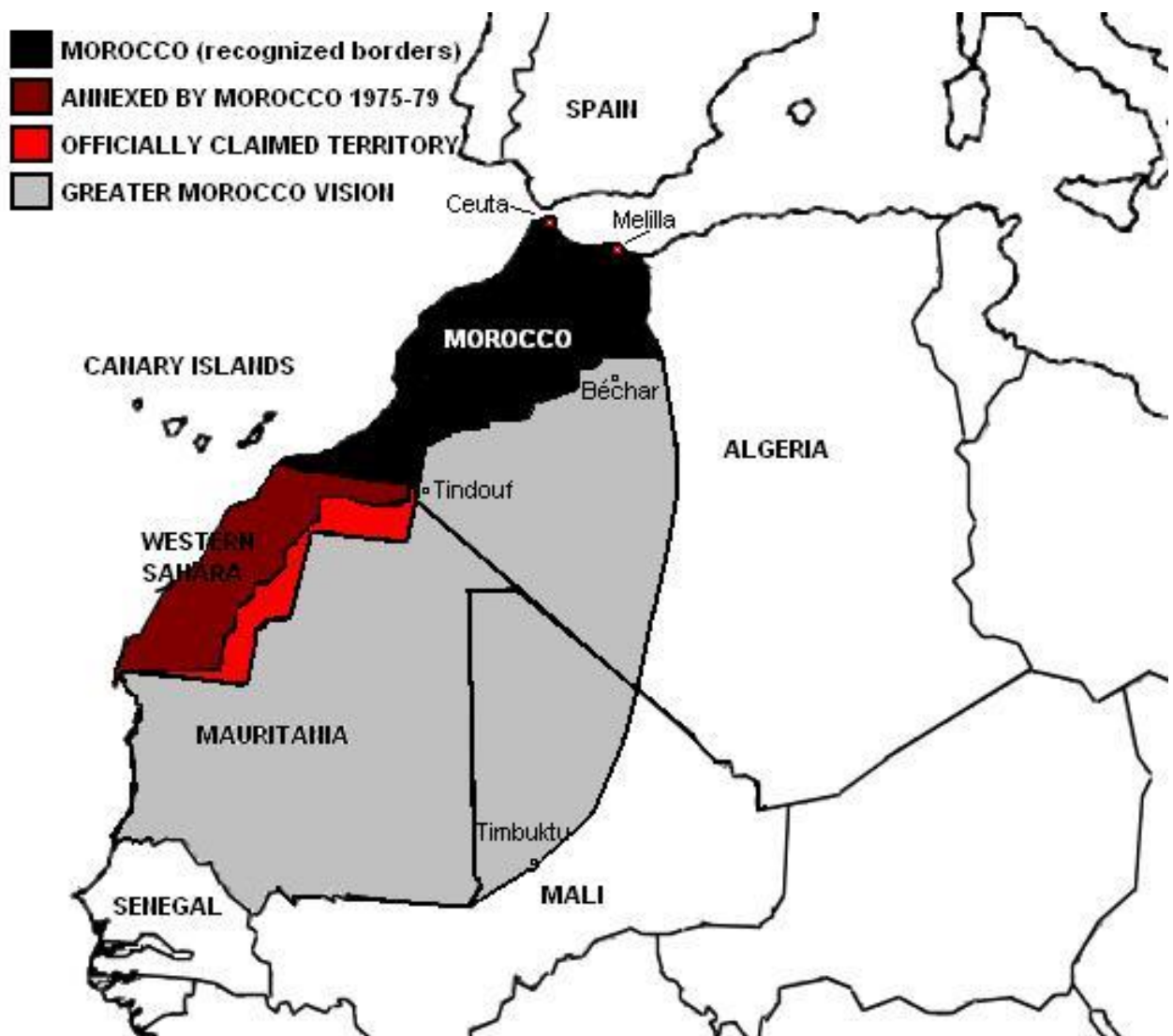
<http://mcgroup.co.uk/researches/phosphates>

Příloha č. 2:

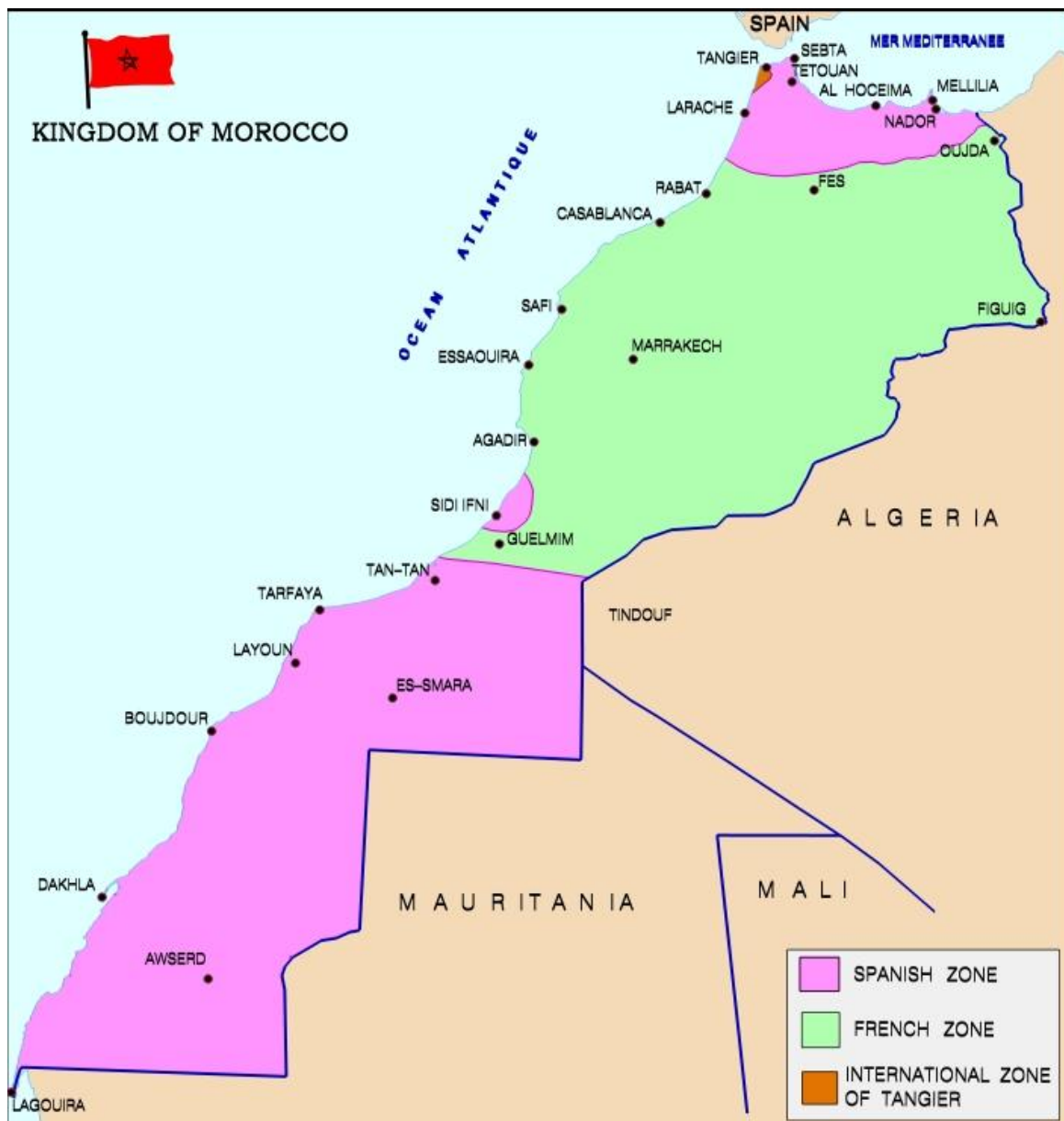
<http://www.joshuaproject.net/countries.php?rog3=WI>

Příloha č. 3:

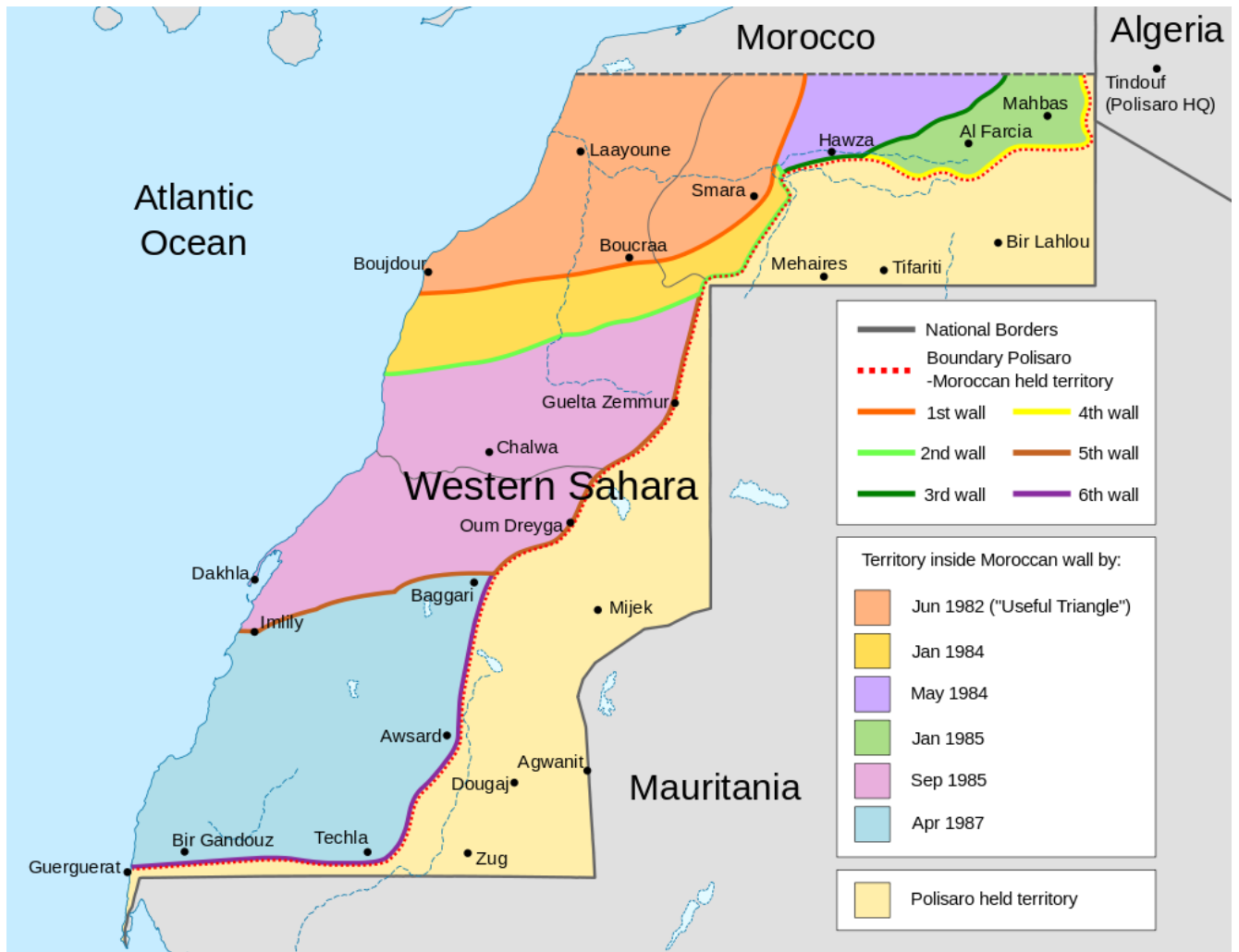
<http://www.globalsecurity.org/military/world/morocco/images/greater-morocco-map-1.jpg>

Příloha č. 4:

http://www.sahara-online.net/Portals/eng/Portail_WesternSahara_ANG_2.jpg

Příloha č. 5:

<http://wsaforum.org/wp-content/uploads/2013/02/ws1000.png>